ПРАЛЕТАРЫ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 4 (1641) | Пятніца, 12 студзеня 1962 года. | Цана 4 кап.

НА ЗДЫМКУ: Першы сакратар ЦК КПСС, Старшыня Савета Міністраў СССР Мікіта Сяргеевіч ХРУШЧОЎ аглядае сельскагаспадарчую тэхніку на эксперыментальнай базе Цэнтральнага навукова-даследчага інстытута механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі нечарназёмнай зоны СССР.

Фота У. Лупейкі. (Фотахроніка БЕЛТА).

ЧЭРПАЦЬ З ГЛЫБІНЬ ЖЫЦЦЯ

Натхнёнай, кіпучай працай жыве Савецкая краіна. Кожны наш дзень багаты слаўнымі справамі. Кожны дзень нараджае новых і новых герояў, чые працоўныя подзвігі становяцца гордасцю народа — будаўніка камунізма. Палыхаюць агнявымі зарывамі мартэны. Узнімаюцца ўвысь, уступаюць у строй новабудоўлі. Няспынным патокам сыходзяць з заводскіх канвеераў трактары, аўтамабілі, камбайны, станкі...

Гэта ідзе па краіне 1962 год — чацвёрты год сямігодкі.

Магутны ўздым вытворчасці металу, пракату, нафты, электраэнергіі, машын, станкоў, сродкаў аўтаматыкі і электронікі, расшырэнне выпуску разнастайных харчовых прадуктаў, павелічэнне ўраджайнасці калгасных і саўгасных палёў, павышэнне прадуктыўнасці жывёлагадоўлі — вось што зычыць нам 1962 год, вось які рубеж мы павінны заваяваць сёлета.

Асабліва вялікія задачы стаяць перад працаўнікамі вёскі. За апошнія гады ажыццёўлены буйныя меры, дзякуючы чаму справы ў сельскай гаспадарцы значна палепшыліся. Аднак зроблена яшчэ далёка не ўсё. У нас ёсць яшчэ многа адсталых калгасаў і саўгасаў.

У рэзалюцыі XXII з'езда КПСС падкрэслена, што стварэнне багацця сельскагаспадарчых прадуктаў для народа — гэта адна з важнейшых задач камуністычнага будаўніцтва. Працаўнікі вёскі павінны хутка павялічыць вытворчасць збожжа, мяса, малака і іншых прадуктаў, узняць прадукцыйнасць працы, умацаваць эканоміку гаспадаркі.

У ажыццяўленне гэтай вялікай задачы ўносіць свой уклад і беларускі народ. Працаўнікі вёскі нашай рэспублікі не шкадуючы сіл змагаюцца за далейшы ўздым сельскай гаспадаркі.

У развіцці калгасаў і саўгасаў Беларусі ёсць нямала недахопаў і цяжкасцей, але ў нас хапае рэзерваў і магчымасцей, правільнае выкарыстанне якіх дазваляе дамагчыся хуткага росту эканомікі. Аб гэтым з усёй сілай сведчыць вопыт нашых перадавых гаспадарак.

Учора ў Мінску пачалася нарада работнікаў сельскай гаспадаркі Беларусі. Для ўдзелу ў рабоце нарады прыехаў Першы сакратар ЦК КПСС, Старшыня Савета Міністраў СССР таварыш М. С. Хрушчоў. Бясспрэчна, што гэтая нарада паспрыяе мабілізацыі сіл сельскіх працаўнікоў і ўсяго беларускага народа на далейшы ўздым эканомікі калгасаў і саўгасаў, на выяўленне новых рэзерваў і магчымасцей росту народнай гаспадаркі рэспублікі.

Несумненна таксама, што ў рабоце нарады, у яе матэрыялах шмат натхняючага, цікавага і для пісьменнікаў, дзеячоў мастацтва, усіх работнікаў культурнага фронту. Кожны з іх павінен запытаць сябе: «А што асабіста я зрабіў дзеля выканання задач, над вырашэннем якіх працуе сёння народ? Якое маё месца ва ўсенароднай барацьбе за круты ўздым сельскай гаспадаркі?»

Вядома, адказ на гэтыя пытанні дае найперш творчасць пісьменнікаў і дзеячоў мастацтва. І трэба сказаць, што ў беларускай літаратуры і мастацтве паказ жыцця сённяшняй вёскі займае вялікае месца. Але справядліва і тое, што паказ гэты часта не задавальняе чытача. Мала, надзвычай мала з'яўляецца ў нас сапраўды высокамастацкіх твораў, адметных смелым і глыбокім адлюстраваннем сённяшняй рэчаіснасці, адметных пранікненнем у новыя працэсы сельскага жыцця.

Беларуская вёска багатая сёння выдатнымі людзьмі, сапраўднымі змагарамі за народнае шчасце. Гэта мнагагранныя, духоўна багатыя людзі, у чыім вобліку бачны выразныя рысы чалавека камуністычнага заўтра. А ці багатыя нашы творы вобразамі такіх людзей? Ці створаны ў нашай літаратуры, у нашым мастацтве вялікія, сапраўды маштабныя характары гэтых людзей?..

Новая Праграма КПСС, якую так усхвалявана ўспрыняў увесь наш народ, урачыста і цвёрда абвясціла: «Цяперашняе пакаленне савецкіх людзей будзе жыць пры камунізме!». Узіраючыся ў сённяшняе жыццё, раздумваючы над будучыняй свайго народа, асабліва яскрава бачыш вялікую ролю літаратуры і мастацтва ў фарміраванні чалавека будучыні. І зусім зразумела, як важна, каб нашы пісьменнікі і дзеячы мастацтва пашыралі і мацавалі свае сувязі з жыццём, часцей акуналіся ў яго глыбіні, хутка заўважалі і адлюстроўвалі новыя з'явы і працэсы грамадскага развіцця.

У апошнія гады беларускія пісьменнікі, мастакі, кампазітары, дзеячы сцэны часцей сталі бываць у калгасах і саўгасах, на будоўлях і заводах. І гэта надзвычай добра. Як вынік, мы маем рад цікавых мастацкіх палотнаў, літаратурных і музычных твораў аб сучаснасці. Летась у нас выйшаў зборнік нарысаў «Героі нашых дзён», шэраг нарысаў выдадзен асобнымі брашурамі. Часцей сталі з'яўляцца нарысы аб перадавых людзях горада і вёскі на старонках перыядычнага друку. Гэта радасна. І ўсё ж нельга не сказаць, што часам у нарысах мастацкі аналіз жыццёвых з'яў падменены траскатнёй або халодным апісальніцтвам; часам аўтары пазбягаюць паказу рэальных цяжкасцей і недахопаў, што сустракаюцца на жыццёвым шляху герояў. Зусім зразумела, што такі нарыс ператвараецца ў скараспелку, якая нікога не ўсхвалюе.

Вялікая сіла літаратуры і мастацтва заключаецца не толькі ў сцвярджэнні нашых ідэалаў, паказе станоўчых герояў, а і ў выкрыцці ўсяго адсталага, чужога нам, у барацьбе супраць таго, што тармозіць наш рух наперад. У гэтай сувязі нельга не сказаць аб ролі сатыры. Выступаючы на нарадзе работнікаў сельскай гаспадаркі Казахстана ў Цалінаградзе, таварыш М. С. Хрушчоў заклікаў савецкіх пісьменнікаў і мастакоў актыўней працаваць над стварэннем сатырычнай зброі, смела выкрываць недахопы работы ў вёсцы. «Трэба было б і сатырычныя кіначасопісы выпускаць», — зазначыў таварыш М. С. Хрушчоў.

Між тым, сатырычны жанр у беларускай літаратуры і мастацтве не вылучаецца значнымі здабыткамі. Занядбаная ў гады культу асобы І. В. Сталіна, сатыра яшчэ і цяпер не навастрыла па-сапраўднаму сваё пяро. А жыццё патрабуе гэтага!

Прызнанне высокай грамадскай ролі савецкай літаратуры і мастацтва, іх сувязі з палітычнымі задачамі сучаснасці прадвызначае, разам з тым, дбайнае выкарыстанне здабыткаў мастацкай творчасці. Трэба, каб нашы кнігі аб вёсцы, кінафільмы, спектаклі, творы мастакоў, скульптараў, кампазітараў даходзілі да найшырэйшага кола сельскіх працаўнікоў. На жаль, гэта далёка не так. Напрыклад, многа ёсць недахопаў у справе распаўсюджання літаратуры ў вёсцы. Кнігагандлёвыя арганізацыі і культурна-асветныя ўстановы мала праяўляюць ініцыятывы ў пошуках новых дзейсных форм прапаганды кнігі сярод сельскіх чытачоў.

Больш увагі да багаццяў мастацкай творчасці патрабуецца і ад шматлікай арміі нашых прапагандыстаў, агітатараў, партыйных і савецкіх работнікаў. Выступаючы з лекцыямі і дакладамі перад працаўнікамі вёскі, яны надзвычай рэдка выкарыстоўваюць вобразы і прыклады з твораў беларускай савецкай літаратуры. А ўспомнім прамовы і артыкулы Уладзіміра Ільіча Леніна. Як часта вялікі правадыр рэвалюцыі звяртаўся да літаратурных вобразаў, да трапных народных прыказак, да мастацкага слова пісьменнікаў! І хіба не былі б больш даходлівымі, больш дзейснымі выступленні нашых лектараў і дакладчыкаў, калі б усе яны заўсёды следавалі гэтаму ленінскаму ўзору! І, разам з тым, выйграла б справа прапаганды савецкай літаратуры.

Задачы камуністычнага будаўніцтва, над вырашэннем якіх зараз працуе савецкі народ, патрабуюць паляпшэння ўсёй ідэалагічнай работы, выкарыстання ўсіх форм і сродкаў выхавання мас, мабілізацыі іх на ажыццяўленне новай Праграмы КПСС.

Ад пісьменнікаў, дзеячоў мастацтва зараз як ніколі патрабуецца асабліва актыўная творчасць, асабліва глыбокае пранікненне ў жыццё, у духоўны свет і стваральную дзейнасць нашых сучаснікаў. Галоўная лінія ў развіцці савецкай літаратуры і мастацтва, як аб гэтым гаворыцца ў Праграме КПСС, — умацаванне сувязей з жыццём народа, праўдзівае і высокамастацкае адлюстраванне багацця і мнагастайнасці сацыялістычнай рэчаіснасці, натхнёны і яркі паказ новага, сапраўды камуністычнага, і выкрыццё ўсяго таго, што перашкаджае руху грамадства наперад.

На гэтым шляху будуць заваяваны новыя выдатныя поспехі нашай літаратуры і мастацтва.

ЗНАХОДЖАННЕ ТАВАРЫША М. С. ХРУШЧОВА Ў МІНСКУ

10 студзеня ў Мінск для ўдзелу ў рэспубліканскай нарадзе работнікаў сельскай гаспадаркі прыбыў Першы сакратар ЦК КПСС, Старшыня Савета Міністраў СССР таварыш М. С. Хрушчоў.

На Мінскім вакзале таварыша М. С. Хрушчова сустракалі першы сакратар ЦК КП Беларусі К. Т. Мазураў, Старшыня Савета Міністраў БССР Ц. Я. Кісялёў, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР В. І. Казлоў і іншыя кіраўнікі Камуністычнай партыі і ўрада Беларусі.

Таварыша М. С. Хрушчова сустракалі таксама кіраўнік дэлегацыі Украінскай ССР, якая прыбыла на нараду работнікаў сельскай гаспадаркі БССР, першы сакратар ЦК КП Украіны М. В. Падгорны і кіраўнік дэлегацыі Літоўскай ССР, першы сакратар ЦК КП Літвы А. Ю. Снечкус.

У той жа дзень таварыш М. С. Хрушчоў наведаў эксперыментальную базу Цэнтральнага навукова-даследчага інстытута механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі нечарназёмнай зоны СССР, якая знаходзіцца ў Ждановічах, і агледзеў там узоры новай тэхнікі для земляробства і жывёлагадоўлі.

Разам з М. С. Хрушчовым былі першы сакратар ЦК КП Беларусі К. Т. Мазураў, Старшыня Савета Міністраў БССР Ц. Я. Кісялёў, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР В. І. Казлоў, сакратары ЦК КПБ Ф. А. Сурганаў, П. М. Машэраў, В. Ф. Шаура, Д. Ф. Філімонаў, намеснікі Старшыні Савета Міністраў БССР І. Ф. Клімаў, А. І. Золаў, а таксама першы сакратар ЦК КП Украіны М. В. Падгорны.

Дырэктар інстытута М. Я. Мацапура азнаёміў гасцей з тэхналогіяй і сістэмай машын для здабычы, прыгатавання і ўнясення мясцовых угнаенняў. Гэта тэхніка дазваляе максімальна наблізіць да палёў нарыхтоўку такіх угнаенняў.

Таварыш М. С. Хрушчоў агледзеў затым безрадковую навясную сеялку-культыватар, выкарыстанне якой, паводле даных інстытута, дае прыбаўку ўраджаю на 16—20 працэнтаў у параўнанні з радковай сяўбой, машыны для ўборкі бульбы, універсальны пагрузчык, установку для прыгатавання сяннай мукі. Аб сваёй машыне для абмалоту льну расказаў калгасны ўмелец Н. С. Ладуцька з сельгасарцелі імя Леніна Мсціслаўскага раёна. Гэтым агрэгатам за 12 дзён быў абмалочан ураджай ільну з 205 гектараў — у 4 разы хутчэй, чым гэта можа зрабіць серыйная льномалатарня.

Былі паказаны ў дзеянні два новыя перасоўныя бурыльныя станкі. Яны паспяхова прайшлі выпрабаванні ў розных раёнах краіны. Шчыліны глыбінёй у 50 метраў можна прабурыць цяпер метадам вібрацыі за два рабочыя дні. Бурыльнымі ўстаноўкамі старога тыпу, якія манціруюцца на драўняных вышках, такую работу ўдаецца выканаць не менш чым за два тыдні. Бурэнне шчыліны новым метадам каштуе прыкладна ў 10 разоў дзешавей.

Для агляду былі выстаўлены таксама комплекс машын для меліярацыйных і культуртэхнічных работ—спуску паверхневых вод, аэрацыі глебы, для збору і выдалення каменняў і іншых аперацый.

На эксперыментальнай базе былі, акрамя таго, прадстаўлены магутныя грузавыя аўтамабілі, якія выпускаюцца ў Беларусі. У прыватнасці, быў паказан аўтапоезд грузападымальнасцю 40 тон для работы на адкрытых горнарудных распрацоўках. Выкарыстанне такога аўтапоезда дазваляе павысіць прадукцыйнасць працы на перавозцы руды на 40 працэнтаў.

У гэтым годзе ў розных зонах краіны пройдуць выпрабаванні яшчэ некалькіх дзесяткаў машын, створаных у інстытуце. Расшыраецца вытворча-тэхнічная база гэтай навуковай установы. Інстытут працягвае даследаванні па тэорыі земляробчай механікі, распрацоўцы тэхналогіі ўборкі і сушкі збожжа, па комплекснай механізацыі ўборкі бульбы і льну, нарыхтоўцы і вывазцы торфу, механізацыі пагруза-разгрузачных работ, па раду іншых праблем, звязаных з далейшай механізацыяй і электрыфікацыяй сельскагаспадарчай вытворчасці.

Група ўдзельнікаў рэспубліканскай нарады работнікаў сельскай гаспадаркі Беларусі: аграном калгаса «Авангард» Асіповіцкага раёна Анатоль Ждановіч, сакратар партыйнай арганізацыі калгаса «Рассвет» Кіраўскага раёна Аляксей Нікіценка, старшыня калгаса імя Леніна Талачынскага раёна Канстанцін Русанаў, свінарка саўгаса «Палата» Полацкага раёна Галіна Лагунова, старшыня калгаса «Рассвет» Кіраўскага раёна Герой Савецкага Саюза і Герой Сацыялістычнай Працы Кірыл Арлоўскі, Герой Сацыялістычнай Працы звеннявая калгаса «18 партз'езд» Талачынскага раёна Валянціна Кароткая.

Фота Ул. Крука.

Нарада работнікаў сельскай гаспадаркі Беларусі

Учора, 11 студзеня, у Мінску адкрылася нарада работнікаў сельскай гаспадаркі Беларусі. У яе рабоце ўдзельнічае Першы сакратар ЦК КПСС, Старшыня Савета Міністраў СССР таварыш М. С. Хрушчоў.

Нарада абмяркоўвае пытанне аб задачах работнікаў сельскай гаспадаркі Беларусі па выкананню рашэнняў XXII з'езда КПСС аб далейшым развіцці сельскай гаспадаркі. З дакладам выступіў першы сакратар ЦК КП Беларусі К. Т. Мазураў.

На нарадзе прысутнічаюць таксама прадстаўнікі Украіны, Літвы, Латвіі і Эстоніі.

КРАІНА РЫХТУЕЦЦА ДА ВЫБАРАЎ

18 сакавіка — дзень выбараў у Вярхоўны Савет СССР. Краіна рыхтуецца да гэтай важнай падзеі. У састаў Цэнтральнай выбарчай камісіі вылучаны перадавікі вытворчасці, сельскай гаспадаркі, партыйныя, савецкія, камсамольскія, прафсаюзныя работнікі.

У нашай рэспубліцы пачалося вылучэнне кандыдатаў у састаў Выбарчай камісіі Беларускай ССР па выбарах у Савет Нацыянальнасцей Вярхоўнага Савета СССР.

На пасяджэнні прэзідыума Саюза пісьменнікаў рэспублікі прынята рашэнне вылучыць кандыдатам у састаў Выбарчай камісіі Беларускай ССР па выбарах у Савет Нацыянальнасцей Вярхоўнага Савета СССР старшыню праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі П. У. Броўку.

РАШЭННІ XXII З'ЕЗДА КПСС — У МАСЫ!

ГАВОРАЦЬ МАЯКІ

Што зроблена па прапагандзе матэрыялаў XXII з'езда КПСС? Як лепш наладзіць работу бібліятэк, каб давесці рашэнні з'езда будаўнікоў камунізма да кожнага савецкага чалавека?

Гэтым пытанням быў прысвечан трохдзённы семінар работнікаў раённых і гарадскіх бібліятэк Магілёўскай вобласці, у якім прынялі ўдзел звыш 60 прапагандыстаў кнігі.

Шырока разгарнулі прапаганду матэрыялаў XXII з'езда КПСС работнікі Бабруйскай гарадской бібліятэкі імя Гогаля. З густам аформлены тут стэнды і плакаты: «Маральны кодэкс будаўніка камунізма», «У працы — наша шчасце», «Самая справядлівая ў свеце — мараль камуністычная». За апошні час бібліятэкары арганізавалі больш двух дзесяткаў кніжных выставак па з'ездаўскай тэматыцы. Ля кніжных выставак, а таксама ў цэхах заводаў і фабрык работнікі бібліятэкі і актывісты праводзяць агляды літаратуры.

Асаблівай папулярнасцю ў чытачоў карыстаюцца масавыя мерапрыемствы: канферэнцыі чытачоў, літаратурна-мастацкія вечары і інш.

Аб усім гэтым удзельнікам семінара расказала бібліятэкарка А. Пятрухіна.

Актывізавала прапаганду рашэнняў з'езда Краснапольская раённая бібліятэка. Загадчыца чытальнай залы Р. Махавікова расказала, як яны рыхтавалі і праводзілі дыспуты на тэмы «Ці гатоў ты жыць пры камунізме?», «Культуру — у быт моладзі».

Работнік Магілёўскай раённай бібліятэкі Святлана Захарэнка расказала аб тым, як лепшыя сельскія бібліятэкі раёна — Дашкаўская, Палыкавіцкая, Казіміраўская ўзялі шэфства над суседнімі адстаючымі. Загадчыца абанемента Касцюковіцкай раённай бібліятэкі К. Бязбабіч дзеліцца вопытам прапаганды з'ездаўскіх матэрыялаў і літаратуры аб камуністычным выхаванні працоўных. І ў кожным выступленні ёсць штосьці новае, цікавае.

Карыснай была для ўдзельнікаў семінара экскурсія ў народную бібліятэку, якая працуе пры Магілёўскім млынкамбінаце.

Для работнікаў раённых і гарадскіх бібліятэк прачытаны лекцыі і даклады на тэмы: «Рашэнні XXII з'езда КПСС — да кожнага савецкага чалавека», «Метадычная і практычная дапамога сельскім культасветустановам па прапагандзе матэрыялаў XXII з'езда КПСС», «Новае ў рабоце бібліятэк», «Прапаганда твораў беларускай літаратуры» і рад іншых.

В. ВІКТАРАЎ.

У прэзідыуме СП Беларусі

10 студзеня адбылося пашыранае пасяджэнне прэзідыума СП Беларусі з удзелам членаў праўлення і пісьменнікаў.

Вырашана склікаць пашыраны пленум праўлення СП Беларусі 23 студзеня г. г. На парадак дня пленума ставіцца пытанне: «XXII з'езд КПСС і задачы беларускай савецкай літаратуры» (дакладчык П. Броўка).

ТВОРЧЫЯ ПЛАНЫ І ЗАДУМЫ

Кінастудыя «Беларусьфільм» — адзін з буйнейшых творчых калектываў рэспублікі. У новым будынку студыі паступова ствараюцца ўмовы для плённай дзейнасці майстроў беларускай мастацкай кінематаграфіі, для выпуску карцін, якія павінны адпавядаць высокім эстэтычным густам савецкіх людзей, велічным справам будаўнікоў камунізма.

Ёсць у актыве студыі фільмы, якія атрымалі шырокае прызнанне ў нашай краіне і за рубяжом. Былі і сур'ёзныя няўдачы, слабыя шэрыя карціны, якія не абуджалі думкі, не хвалявалі сэрца.

Многае не ладзілася і яшчэ цяпер не ладзіцца на студыі. Мала аддаецца ўвагі выхаванню беларускіх рэжысёраў, акцёраў, аператараў. Калектыў студыі ў сваіх творах часта неглыбока адлюстроўваў жыццё і натхнёную працу беларускага народа. Не было належнай сувязі майстроў нашага кіно з творчымі саюзамі пісьменнікаў, кампазітараў, мастакоў.

Наш карэспандэнт звярнуўся да дырэктара студыі, заслужанага дзеяча мастацтва БССР І. Дорскага з просьбай расказаць аб тых захадах, якія прымае кіраўніцтва студыі для паляпшэння яе дзейнасці, асабліва ў галіне вырашэння найбольш вострай і складанай сцэнарнай праблемы.

— Калектыў студыі «Беларусьфільм», — сказаў І. Дорскі, — працуе з вялікім уздымам. Новая Праграма партыі — праграма пабудовы камунізма, даклады М. С. Хрушчова на XXII з'ездзе КПСС натхняюць дзеячоў беларускага кіно на новыя пошукі, выклікалі ў сцэнарыстаў і рэжысёраў новыя цікавыя задумы, жаданне лепш і больш працаваць.

У 1962 годзе наш калектыў будзе працаваць над пяццю мастацкімі фільмамі.

У сакавіку—красавіку рэжысёр Л. Голуб заканчвае работу над карцінай «Вуліца малодшага сына» па сцэнарыю Л. Касіля і М. Паляноўскага. Яна прысвечана 40-годдзю піянерскай арганізацыі.

Запушчаны ў вытворчасць фільм «Апошні хлеб» па сцэнарыю В. Труніна, які быў напісаны пры непасрэдным удзеле кансультантаў студыі па апавяданню аўтара, змешчанаму ў часопісе «Юность». Гэты сцэнарый прыцягнуў увагу студыі глыбокім вырашэннем маральна-этычных праблем. Аўтар раскрывае пачуцці дружбы і таварыскай узаемадапамогі савецкіх людзей. У творы сцвярджаюцца сацыялістычны гуманізм, павага да чалавечай працы. Сярод герояў будучага фільма—беларусы-цаліннікі. Карціну ставіць малады рэжысёр Б. Сцяпанаў пад мастацкім кіраўніцтвам С. Скварцова. Аператары А. Забалоцкі і Ю. Марухін.

Малады рэжысёр Ул. Бычкоў будзе працаваць над пастаноўкай фільма «Лялечная камедыя» па сцэнарыю В. Вітковіча і Р. Ягфельда. Асноўная тэма фільма, якая вырашаецца ў камедыйным жанры, — пераадоленне адмоўных рыс у псіхалогіі людзей.

— Галоўны наш абавязак, — гаворыць далей І. Дорскі, — устанаўленне шчырых, трывалых кантактаў з беларускімі літаратарамі і выпуск змястоўных фільмаў аб стваральнай дзейнасці беларускага народа.

Драматург А. Макаёнак па матывах сваёй камедыі «Лявоніха на арбіце» заканчвае сцэнарый «Рагаты бастыён», які будзе ставіць рэжысёр С. Сплашноў.

У лютым мяркуецца здаць у вытворчасць сцэнарый М. Матукоўскага і А. Каплінскай пра гераічную дзейнасць обальскіх камсамольцаў і моладзі ў дні Вялікай Айчыннай вайны (рэжысёр фільма І. Шульман).

Людзям Мінскага аўтазавода прысвячаецца фільм «Тры кроплі мора» па сцэнарыю Б. Рыцарава і В. Садчыкава (рэжысёр Б. Рыцараў).

Студыя спадзяецца гэтым летам пачаць здымаць фільм па раману «Крыніцы» І. Шамякіна (сцэнарый І. Шамякіна і Ю. Шчарбакова, рэжысёр Ю. Шчарбакоў). Плённая садружнасць пісьменніка і рэжысёра, якая станоўча праявілася ў Тэатры імя Якуба Коласа, працягваецца ў працы над новым кінатворам.

Неўзабаве мяркуецца пачаць пастаноўку фільма «Вера Харужая» па сцэнарыю А. Кучара (рэжысёр В. Вінаградаў).

Творчая дружба К. Губарэвіча і Л. Голуба, якая дала добрыя вынікі ў фільме «Дзяўчынка шукае бацьку», будзе прадоўжана ў карціне «Новая мама». Яна з'явіцца своеасаблівым працягам першага твора як па тэме, так і па жанру.

Пісьменнік Ул. Караткевіч з маладым рэжысёрам В. Туравым працуюць над кінатворам, які прысвячаецца людзям Салігорскага калійнага камбіната.

Калектыў студыі мае намер з большай настойлівасцю экранізаваць значныя творы беларускай прозы.

У сувязі з гэтым мы зацікавіліся, — падкрэслівае І. Дорскі, — раманам П. Пестрака «Сустрэнемся на барыкадах», А. Адамовіча «Вайна пад стрэхамі», аповесцю В. Быкава «Трэцяя ракета» і некаторымі іншымі творамі.

Выказалі згоду напісаць сцэнарыі Я. Брыль і І. Навуменка.

Аддаючы асноўную ўвагу тэмам сучаснасці, творчы калектыў кінастудыі не мінае і гісторыка-рэвалюцыйнай тэмы. Прымаюцца захады да таго, каб на экране з'явіліся творы з вобразамі Леніна, Фрунзе. Мяркуецца стварыць фільм «Кастрычнік на Беларусі». Над гэтай тэмай ужо далі згоду працаваць Пятро Глебка і старэйшы кінарэжысёр Ул. Корш.

Будуць рыхтавацца сцэнарыі для фільмаў і на іншыя тэмы гераічнай гісторыі беларускага народа.

У мэтах творчай дапамогі сталым сцэнарыстам і таленавітай моладзі, калектыўнага абмеркавання новых сцэнарыяў будзе скліканы семінар. Ствараецца сцэнарная майстэрня пры кінастудыі.

Зусім нядаўна арганізавана маладзёжнае творчае аб'яднанне, у якое ўвайшлі маладыя рэжысёры Р. Віктараў, В. Вінаградаў, Ул. Бычкоў, В. Сцяпанаў, В. Тураў, Б. Рыцараў. Да моладзі далучыўся і Ю. Шчарбакоў. Гэтае аб'яднанне мае сваёй мэтай спрыяць мастацкаму росту маладых рэжысёрскіх кадраў. Яго кіраўніком прызначаны прафесар Усесаюзнага дзяржаўнага інстытута кінематаграфіі С. Скварцоў.

Такія планы кінастудыі на бліжэйшы час. Ажыццяўленне іх патрабуе вялікіх намаганняў і нястомнай працы ўсяго нашага калектыву, а таксама сталай, дзейснай дапамогі іншых творчых арганізацый і шырокай грамадскасці рэспублікі, — сказаў у заключэнне І. Дорскі.

ЯШЧЭ ТРОХІ АБ МОВЕ

Янка СКРЫГАН

Нядаўна на старонках цэнтральнага друку, асабліва ў «Известиях», прайшла шырокая гаворка пра культуру мовы. Што гэтая гаворка была патрэбная і карысная, мы пераканаліся на свае вочы. У тралейбусах, у кіно або так дзе сустрэўшыся, людзі часта, як бы нават жартам, рабілі адзін аднаму заўвагі: «А гэта няправільна: трэба гаварыць не хто крайні, а хто апошні». І ніхто ні на кога не крыўдзіўся, бо сапраўды нейкі час была ў нас такая гуллівая абыякавасць да культуры наогул, да культуры абыходжання ў прыватнасці і да культуры мовы асабліва.

Мне здаецца, што было б вельмі добра, каб на старонках газеты «Літаратура і мастацтва» мы час ад часу таксама абменьваліся думкамі па пытаннях культуры мовы. Калі такая вялікая і такая магутная мова, як руская, адчувае неабходнасць аберагаць сябе ад выпадковай засмечанасці, то гэтакай выпадковай засмечанасці ў нас куды больш. Гэта тлумачыцца многімі акалічнасцямі і ў першую чаргу бурным узбагачэннем і развіццём літаратурнай мовы. Якое дзіва, што ў часе такога імклівага развіцця могуць даваць сябе знаць выпадковасці? Часамі яны выяўляюцца ў звычайных шарахаватасцях, часамі ў механічным разрыве з сінтаксісам, часамі ў нашай нядобрай прывычцы да лёгкага, беглага скарапісу. Часамі ж проста таму, што мы павярхоўна ведаем народную мову і не хочам турбаваць сябе, каб зірнуць хоць трошкі глыбей за прывычную газетную або канцылярска-бюракратычную лексіку.

Чаго граха таіць, поруч з агульным развіццём і ўзбагачэннем мовы трапляюцца ў нас яшчэ і паўзучая спрошчанасць, і архаізмы, і дыялектызмы, карыстанне якімі наўрад ці можна апраўдаць; часта мы пішам шэрай, бяскроўнай калькай, парушаючы прыроду і законы мовы, і пасля дзівімся, як некаторыя пацешнікі скардзяцца, што беларуская мова непрыгожая, што гэта нейкая мешаніна з усіх моў і што яе цяжка чытаць. І сапраўды, як жа лёгка прачытаеш, калі будзе напісана вось так: «Уздоўж тулава рыбы **некалькімі правільнымі радамі размяшчаюцца свецячыяся** кропкі... Кожны **свецячыйся** орган мае складаную будову». Думка простая, а сказана бог ведае як непісьменна. Прастата, даступнасць, моўная пісьменнасць—найпершая задача друку, тым больш публіцыстычнага, бо ён абслугоўвае найшырэйшыя пласты народа. То нельга ж, каб у нашым пісьме народ не пазнаваў свае мовы.

Нядаўна па радыё дыктарам было сказана: «...Новыя механізмы **валодаюць** радам пераваг». Валодаць можа жывая істота, чалавек, гэта значыць — распараджацца нечым: «Так пакалечыўся, што не валодае ні рукою, ні нагою». Можна валодаць, авалодаць, завалодаць маёмасцю, навукаю, гэта значыць, дамагчыся сілаю, розумам, намаганнем, над нечым мець сваю волю. Чым жа, якім сваім органам валодае станок па свайму жаданню? Чым можа ён распарадзіцца? Так жа можна хіба толькі жартаваць, каламбурыць. Куды прасцей было сказаць, што станок **мае** перавагі, а не **валодае** перавагамі.

А не так даўно ў газеце я прачытаў прыблізна такую фразу: «Нават **перад тварам смерці** яны не страцілі мужнасці». У мове кожнага народа ёсць свае ўстойлівыя фразеалагічныя спалучэнні, якіх часам нельга літаральна перакласці на другую мову. Яны перадаюць не сэнс слова, а цалкам нейкае разуменне, можа, нават далёкае ад сэнсу самога слова. «Твар смерці»—такога вобраза ў беларускай мове няма, народная практыка не ведае такога спалучэння. Ёсць другое—«вочы смерці». І калі б было сказана **«Нават гледзячы ў вочы смерці»**, то ўсё было б на месцы.

Многа пра што можна пагаварыць у моўнай гаспадарцы. Я ж тым часам стаўлю сабе невялікую задачу. Мне хочацца падзяліцца думкамі толькі пра некаторыя словы, якія, мне здаецца, мы непамерна нагрузілі работаю, зрабілі іх як бы ўніверсальнымі, карыстаемся імі не зусім дакладна і ў той жа час выключаем з ужывання другія словы, можа, куды больш трапныя. А гэтым, канечне, звужваем свае моўныя сродкі, збядняем самую мову.

Вось яны, гэтыя словы.

Вырашыць. Мы пішам прыблізна так: «Была вольная часіна, і я **вырашыў** схадзіць у тэатр», «Так расхвалілі гэтую кнігу, што я **вырашыў** пачытаць яе», «Я **вырашыў** купіць сабе новае паліто», «Думаў я, думаў і **вырашыў** заняцца пчалаводствам», «Доўга не было вестак ад брата, і я **вырашыў** наведаць яго».

Нельга сказаць, каб гэта было няправільна. Сэнс перададзены. Але ж ці хапае гэтага? Ці не абакралі мы сябе, заспакоіўшыся толькі на сэнсе? А дзе ж каларыт мовы, дзе тыя водцені, якія кожнаму выпадку надаюць свой характар? Дзе ж багацце, якое так і пераліваецца ў жывой гаворцы? Ясна, што калі б гаварылі жывыя людзі, то яны не абышліся б толькі гэтым «вырашыць». Давайце ўспомнім, як бы яны маглі сказаць, хоць прыблізна. Можа, нават і так: «Была вольная часіна, і я **надумаў** схадзіць у тэатр», «Так расхвалілі гэтую кнігу, што я **захацеў** пачытаць яе», «Я **сабраўся** купіць сабе новае паліто», «Думаў я, думаў і **намысліў** заняцца пчалярствам», «Доўга не было вестак ад брата, і я **намерыўся** з'ездзіць да яго».

Я не кажу, што сказалі б іменна так. У кожным сваім выпадку ўсё гэта магло быць сказана і інакш: не «намысліў», а «захацеў», не «намерыўся», а «сабраўся», у залежнасці ад таго, што трэба падкрэсліць, бо ў кожным з гэтых слоў ёсць свой унутраны жэст. «Насмеліўся»—калі доўга не адважваўся, «намысліў»—калі перад гэтым быў нейкі роздум, «намерыўся»—калі асабліва падкрэслена мэта і г. д. Але «вырашыў» нідзе не было б сказана, бо ў гэтым слове ёсць пэўная акраса афіцыйнасці. Яно было б на месцы толькі ў такім сказе: «Цяжка было **вырашыць** гэтую справу». Дый то невядома. Маглі б яшчэ сказаць **«разабраць»** гэтую справу або **«разабрацца»** ў гэтай справе. Ва ўсякім выпадку, чутно было б, што гаворыць гэта не падстаўны персанаж трошкі ўжо бюракратычна-канцылярскаю моваю аўтара, а жывы чалавек.

Накіравацца. У народзе звычайна гавораць: «пайшоў на сяло», «пайшоў з хаты»; «паехаў у лес», «паехаў па дровы», «паехаў у горад». Усё гэта мы цяпер найбольш пішам інакш: «накіраваўся ў сяло», «накіраваўся з хаты»; «накіраваўся ў лес», «накіраваўся па дровы», «накіраваўся ў горад» і г. д. І, канечне, у гэтай схільнасці да кніжнасці пераходзім меру. Добра, напрыклад, сказаць: «Чалавек злез з цягніка і **накіраваўся** ў сяло», бо ў фразе адчуваецца і кірунак і адлегласць. Але сказаць: «Ён павячэраў і накіраваўся спаць» або «Распрануўся і накіраваўся да стала»—дрэнна. Які тут кірунак? Мы падмянілі жывое слова простым умоўным знакам. Бо хада ж не заўсёды аднолькавая. Народ куды багацей перадае характар кожнай хады. Калі чалавек пайшоў нацянькі нягледзячы на дарогу, кажуць «папраставаў». Калі пайшоў напорыста, заўзята—«пашыбаваў», «пасігаў». Калі пайшоў невядома куды і нам не кажуць пра кірунак—«падаўся» («Пабыў трохі з намі дый падаўся нямаведама куды»). А яшчэ ж ёсць і другія спосабы перадаць характар руху: «улёг у дарогу», «пусціўся ў дарогу», «узяў кірунак», «пашкандыбаў», «пацягнуўся», «паналокся» і г. д. Вунь колькі свае акрасы нясе кожнае гэтае слова.

Шлях. Мы пачалі карыстацца ім супраць законаў мовы. Пішам: **«Добрага шляху табе», «У добры шлях», «Пайшоў у шлях», «У далейшы шлях».** Гэтым мы навязваем мове сваю недасведчанасць у ёй і непісьменнасць. Справа ў тым, што ў беларускай мове разуменне «шлях» толькі канкрэтнае. Калі мы гаворым «шлях», то нават уяўляем сабе шырокую наезджаную дарогу. «Праедзеш палявою дарогаю, а **там** выедзеш **на шлях**». Мы нават прывыклі бачыць такую дарогу з прысадамі, уяўляем, як далёка наперад забягае яе палатно. А ў адцягненае разуменне ў нас пераходзіць **не шлях, а дарога.** Кажуць: **«Добрай дарогі»** або **«Шчаслівай дарогі», «Пайшоў у дарогу», «Пусціўся ў дарогу», «Выбраў сабе дарогу».** Якраз тое, што па-руску перадаецца словам «путь». А мы літаральна гэта перакладаем, думаючы, што пішам па-беларуску. Бо нават формы такой **«У добры шлях» «У шчаслівы** шлях» няма, а ёсць **«Добрай** дарогі», **«Шчаслівай** дарогі».

Стан. І гэтым словам мы не ўмеем карыстацца. На сваім месцы яно вельмі добра можа служыць, напрыклад: **«Стан** прамысловасці дазваляе выканаць гэтыя задачы», «Пасевы сёлета ў найлепшым **стане»**. Але як жа можна разабрацца ў такіх фразах: «Яна такая хворая, што **не ў стане** падняцца», «Ад шчасця ён **не ў стане** быў выгаварыць ні слова», «Я **не ў стане** тут ні ў чым разабрацца». Літаральны пераклад не толькі пазбавіў фразу свае натуральнасці і характва, а зрабіў з яе каламбур: на слых «у» зліваецца з наступным словам і мы чуем **«не ўстане падняцца», «не ўстане** выгаварыць», — выходзіць бяссэнсіца. А як проста зрабіць, каб усё было хораша: «Яна такая хворая, што **не мае сілы** падняцца», «Ад шчасця ён **не мог** выгаварыць ні слова».

Імкнуцца. Чым дрэнна чытаюцца такія сказы: «Я ведаў, што без навукі жыць цяжка і **стараўся** вучыцца», «Мой брат заўсёды **цягнуўся** да навукі», «Вельмі ён хацеў **папасці** ў горад», «Увесь час ён **сіліўся** ўзбіцца на гаспадарку», «Усім сэрцам я **імкнуўся** да яе». Усё выглядае як бы нармальна. А між тым мы і тут часта абкрадаем сябе і ўсё гэта пачынаем пісаць праз **«імкнуўся»**: «Мой брат заўсёды **імкнуўся** да навукі», «Я ведаў, што без навукі жыць цяжка і **імкнуўся** вучыцца», «Вельмі ён **імкнуўся** папасці ў горад»; «Увесь час ён **імкнуўся** ўзбіцца на гаспадарку». На ўсе сказы гэтае «імкнуўся» налажыла адну фарбу, дый то штучную. У слове «імкнуўся» прысутнічае момант парыву, палёту, нястрымнага жадання, і сапраўдную сілу яно дало толькі апошняму сказу: **«Усім сэрцам я імкнуўся да яе».**

Бок. «Ён зірнуў **у бок** бацькі», «Ён пайшоў **у бок** сяла», «Мы звярнулі **ў бок** лесу», «Дарога павярнула **ў бок** поля», **«З боку** сенажаці пацягнула ветрам». Гэтыя «у бок» і «з боку» сталі дрэннымі літаратурнымі штампамі. Пры чым і да чаго тут **бок?** І які—правы ці левы? Дзе так гавораць? А калі не гавораць, то навошта так пісаць? Хіба будзе горш, калі мы скажам нармальна: «Ён зірнуў **на** бацьку», «Ён паехаў **да** сяла» (альбо «**на** сяло», «**пад** сяло»), «Мы завярнулі **пад** лес» (альбо «**да** лесу»), «Дарога павярнула **ў** поле» (альбо «**на** поле»), «**Ад** сенажаці пацягнула ветрам» (альбо «**з-пад** сенажаці»).

Атрымалася. Я ўжо неяк раней гаварыў, што гэтае слова штучнае і вельмі няўдалае, і мы нават не ведаем, як ім карыстацца: «атрымліваецца» ці «атрымоўваецца». **І нідзе я не** чуў, каб ім карысталіся ў народзе. Там гавораць куды прасцей: «Нешта ў цябе нічога **не выходзіць**» або: «Нешта ў цябе нічога не **палучаецца**». Не ведаю, навошта з ужытку мы выкінулі гэтае самае пашыранае і самае народнае слова «палучыць». Ад кораня «луч» у нашай мове куды больш, як у якой другой, утворана слоў: налучыць, далучыць, прылучыць, залучыць, улучыць, адлучыць, спалучыць, злучыць, а слова «палучыць» мы баімся. А яно сабе жыве, і народ карыстаецца не выдуманым «атрымаць», а сваім народным «палучыць». «Доўга не было пісьма, але сёння нарэшце **палучыў**», «Як **палучу** грошы, то адразу куплю абнову». Адмаўляцца ад гэтага слова не варта, тым больш, што «палучку» мы ўжываем.

Таропка. І гэта выпадковае слова. У народнай гаворцы яго нідзе няма. Нават цяжка знайсці да яго кораня. Не можа ж яно ўтварыцца ад слоў з вельмі далёкім сэнсам: «атарапець», «утаропіцца». Яно нават шкодзіць тым, што, будучы само бледным, невыразным, вельмі ахвотна падмяняе сабою другія словы, куды каларытнейшыя на сваім месцы. Вось можна сказаць: **«Скаранька** паеў і падаўся ў дарогу», **«Хуценька** паеў і падаўся ў дарогу», **«Спехам** паеў і падаўся ў дарогу», **«Нахапкам** паеў і падаўся ў дарогу» — усюды тут свой эмацыянальны рысунак. Можна яшчэ сказаць: «Ён усё рабіў **портка»**, «Сабраўся і **шпарка** паехаў», «рухі ў яе былі **хапатлівыя»**. А дзе трэба, то можна сказаць і «борздзенька», і «быстра». А мы тым часам лёгка ўсё адбываем гэтым шэрым, робленым «таропка».

Узняць. Нават слоўнік дае тлумачэнне, што «ўзняць» больш стасуецца да «вознести», «возвысить»—у духоўным значэнні, а фізічны рух выказваецца словам «падняць». А мы бадай што скрозь пішам: узняў руку, узняў галаву, узняў мяшок, узняў бервяно, узняўся на другі паверх, узняўся ў космас—якраз наадварот. Гэта не цяжка праверыць на самым простым прыкладзе. Калі, скажам, са стала ўпала кніга, то мы скажам не **«ўзнімі кнігу»**, а **«падымі кнігу»**.

(Заканчэнне на 4-й стар.).

Школа імя Ф. Багушэвіча

Недалёка ад Ашмян, пры самай шашы Вільнюс — Мінск, раскінулася вёска Жупраны. Тут, на ўзвышаным месцы, дзе растуць векавыя дрэвы, пахаваны выдатны беларускі паэт Францішак Казіміравіч Багушэвіч.

Беларускі народ свята ўшаноўвае памяць свайго слаўнага сына. Ашмянскі краязнаўчы музей носіць імя Францішка Багушэвіча. У Жупранах, непадалёку ад колішняй кірмашовай плошчы, дзе, паводле падання, паэт звярнуўся да сялян з палкай прамовай у часе паўстання 1863 года, устаноўлены помнік выдатнаму песняру.

Землякі песняра любяць яго творчасць. У доміку паэта ў Кушлянах створана сельская бібліятэка, якая носіць яго імя. Да паслуг чытачоў творы Ф. Багушэвіча на беларускай, рускай, украінскай мовах.

Днямі пастановай Савета Міністраў БССР Жупранскай сярэдняй школе Ашмянскага раёна прысвоена імя Францішка Казіміравіча Багушэвіча.

Беларуская кніга за мяжой

Аддзел «Экспарт-кніга» пры рэспубліканскай базе Галоўкнігагандлю штодзённа пасылае за мяжу разнастайную палітычную, эканамічную, навуковую, мастацкую літаратуру. Нядаўна паслана вялікая колькасць кніг беларускіх пісьменнікаў.

Чытачы Польшчы атрымалі кнігі «Выбранае» Янкі Купалы, «Новая зямля» Якуба Коласа, зборы твораў К. Чорнага, М. Клімковіча, П. Броўкі, кнігі М. Лынькова, А. Куляшова, М. Танка, П. Кавалёва; у Германскую Дэмакратычную Рэспубліку адпраўлена «Выбранае» Хв. Шынклера, «Лясная песня» П. Пестрака, «У гарах дажджы» І. Мележа; у Францыю— зборы твораў В. Таўлая, І. Харыка, «Прасторы» М. Лужаніна; у Англію — кнігі М. Чарота, В. Вольскага, Ул. Дубоўкі.

У Аўстралію, Швецыю, Ізраіль, ЗША, Італію пасланы кнігі І. Шамякіна, Я. Казекі, А. Кучара, І. Грамовіча і інш.

У новым будынку

Добры падарунак атрымалі працоўныя Барысава: на праспекце Рэвалюцыі здадзен ў эксплуатацыю новы будынак краязнаўчага музея. У шасці залах экспануюцца дакументы, у якіх расказваецца аб гісторыі Барысава — аднаго з старажытнейшых гарадоў нашай краіны.

У музеі сабрана вялікая колькасць каштоўных рэліквій, якія адлюстроўваюць гістарычныя падзеі Айчыннай вайны 1812 года. Дакументы і экспанаты расказваюць аб удзеле працоўных горада ў Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі, барацьбе за ўмацаванне Савецкай улады. Багата прадстаўлены экспанаты аб удзеле працоўных Барысава ў Вялікай Айчыннай вайне.

Краязнаўчы музей карыстаецца вялікай папулярнасцю ў працоўных горада. Сюды прыязджаюць экскурсанты не толькі з калгасаў і саўгасаў раёна, але з іншых раёнаў вобласці.

Сустрэча з маленькімі чытачамі

Клуб імя Дзяржынскага днямі быў поўнен дзіцячых галасоў. Школьнікі Мінска сабраліся сюды на літаратурны вечар, у якім прынялі ўдзел беларускія пісьменнікі Э. Агняцвет, В. Вітка, М. Гамолка, С. Грахоўскі, С. Шушкевіч, мастак В. Ціхановіч. Маленькіх аматараў літаратуры цікавіла, што новае пішуць пісьменнікі, творчыя біяграфіі празаікаў і паэтаў, якія прыйшлі на вечар. Пра ўсё гэта дзеці даведаліся ад В. Віткі. Затым госці прачыталі свае новыя творы. Мастак В. Ціхановіч расказаў пра тое, як афармляюцца часопісы.

ПАЭТЫЧНАСЦЬ І СУЗІРАЛЬНАСЦЬ

Паэт, які піша для дзяцей, у звычайных рэчах павінен убачыць нешта такое, што магло б уразіць, зацікавіць маленькага чытача, узбагаціць яго душу. Прыемна адкрыць невялічкую кніжачку Еўдакіі Лось «Абутая ёлачка». У большасці вершаў, змешчаных тут, ёсць цікавая паэтычная думка, якая вынікае непасрэдна з самой асновы твора. Вось верш «Пых». Е. Лось апаэтызоўвае звычайную з'яву — выпечку хлеба. Вобразна, проста, рэльефна малюецца паэтэсай карціна:

Ён пад жорнамі пацеў,
Ён па сіце шурпацеў.
Засыпаў ён стол дубовы,
Гаспадыні вейкі, бровы.
Думаў: — Я ёй пакажу,
Я не траплю у дзяжу.

Гаспадыня замясіла цеста і зачыніла яго ў дзяжы вечкам. Але пых усё роўна не супакоіўся:

Пых напружыў раптам плечы —
На падлогу скінуў вечка,
А затым у печы вырас
І з агню жывым ён вылез.
І пайшоў па хатах слых:
Вось які магутны пых!

Верш ад пачатку да канца—суцэльны жывы арганізм, у якім пульсуе кожная жылка. Ён мае багатую ўнутраную сілу, падтэкст.

Толькі той, хто па-сапраўднаму любіць прыроду, можа сказаць аб ёй свежае слова. Тонка пададзены ў вершы «Галасы поля» характэрныя асаблівасці кожнай расліны. Верш падаецца ў форме дыялогу. Гэта надае яму большую эмацыянальнасць, выразнасць, непасрэднасць.

— Я каню-ш-шына,
Каню-ш-шына,
Ружавашчокая
Дзяўч-ч-чына...

Прыём алітэрацыі стварае карціну незвычайнай канкрэтнасці: мы нібы чуем шум канюшыны.

Часам у вершах Е. Лось гучыць добры, здаровы гумар. Хочацца тут прывесці поўнасцю маленькі вершык-замалёўку «Уцякла дарожка»:

Не пясчанаю — шкляною
Бег я сцежкай ледзяною
І упаў, пабіўся трошкі:
Уцякла з-пад ног дарожка.

Апошні радок гучыць крыху наіўна, але разам з тым светла і паэтычна. Гэта непасрэднае рэагаванне маленькага героя на тую сітуацыю, у якую ён трапіў.

Сказанае вышэй — удачы паэтэсы ў яе гаворцы з маленькім чытачом. Ёсць, на жаль, і няўдачы. Не ўсюды паставілася да сябе Е. Лось патрабавальна, часам відна неахайнасць і непрадуманасць. Часта ў вершах падаецца голая канстатацыя фактаў. Добра — летам: можна схадзіць у сад, нарваць на лузе кветак, прапалоць кукурузу і г. д. Вось і ўвесь верш «Лета». Прачытаеш да канца і разводзіш рукамі: «Ну і што?» Тое ж самае можна сказаць пра вершы «Барана», «Кот і плот», «Сяргейка-верабейка», «Вясной» і інш.

Ёсць у кніжачцы вершы, у якіх альбо цьмяна выказваецца думка, альбо зусім не зразумела, што хацела сказаць паэтэса. Для прыкладу можна прывесці верш «Піскляткі»:

Пыль-пыль-пылі, пылянятки,
Жаўтагрудыя піскляткі!
Хоча дожджык вас дагнаць,
З крыльцаў сонца пазмываць.

Як бы мы ні абстрагаваліся ад канкрэтнасці, усё ж уявіць сонца на крыльцах пылянят нельга.

Няўважліва ставіцца паэтэса і да слова. Першы радок верша «Будзільнік» хочацца чытаць не «ранкам звонка галаском», а «ранкам звонкім галаском». Відаць, Е. Лось так бы і зрабіла, але было б невядома, да якога слова адносіўся б прыметнік: ці да ранку, ці да голасу. Што датычыцца трэцяга і чацвёртага радкоў, дык яны выклікаюць непаразуменне:

Папа думае — будзільнік,
Мама думае — гадзіннік...

Усё гэта псуе ўражанне, хоць задума верша сама па сабе добрая.

Варта папракнуць паэтэсу і за тое, што ў многіх вершах падзеі падаюцца не ў развіцці, а толькі як больш-менш дасціпныя назіранні.

Акрамя ўсяго іншага, бадай, нявартa прыцягваць у паэзію, а тым больш у дзіцячую, такія непаэтычныя словы, як «глыжы», «абадраў», «абцягваў» і г. д.

Калі б Еўдакія Лось здолела ўнікнуць гэтых агрэхаў, кніжка атрымалася б намнога лепшай і цікавейшай.

В. МАКАРЭВІЧ.

РЫСЫ НАШАГА ЖЫЦЦЯ

Сапраўды чарадзейнае слова

— Дзякуй! — сказала старая жанчына, якая сядзела на пярэднім месцы аўтобуса, калі пасажыры перадалі ёй білет. Яна сказала гэтае «дзякуй» амаль машынальна. І ўсё ж на нейкае імгненне разгладзіліся маршчыны на яе хударлявым твары, на вуснах прамільгнула ўсмешка.

Дзякуй! — на рэдкасць добрае, нават, калі хочаце, чарадзейнае слова. Адна з яго цудоўных уласцівасцей заключаецца ў тым, што твар чалавека, які гаворыць словы ўдзячнасці, заўсёды прыгажэе.

І вось што цікава: той, хто дзякуе, атрымлівае такое ж задавальненне, як і той, каму адрасавана ўдзячнасць. І можна з упэўненасцю сцвярджаць, што чым часцей давядзецца паўтарыць «дзякуй» у магазінах, сталовых, на вуліцы, на вакзале і г. д., тым лепшы настрой будзе ў савецкага чалавека.

Ды гэта і зразумела. Калі было за што дзякаваць, значыць з намі добра абышліся, нас добра абслужылі. Так заўсёды бывае ў Міхалёўскім сельмагу, якім загадвае камуніст Дзмітрый Грыцына.

Настаўніца Марыя Балыка выходзіць замуж. Калектыў школы хоча падарыць калегу люстэркавую шафу. Але ў Міхалёўскім магазіне такой шафы няма, а везці яе з горада — многа клопатаў.

— А што, калі мы дадзім заказ у магазін, — прапануе настаўніца Вера Яфімаўна Шырокая.

— У нас яшчэ не арганізавана дастаўка мэблі дадому, — жартуюць іншыя.

Але Вера Яфімаўна ўсё ж ідзе да тав. Грыцыны.

— За два дні да вяселля шафа будзе ў магазіне, — запэўніў загадчык сельмага.

Так і было. Шчырае «дзякуй» сказалі настаўнікі.

У канцы мінулага года ў Бортніках адкрылася сталовая райспажыўсаюза. У яе работнікаў стаж невялікі, а жаданне культурна абслугоўваць наведвальнікаў — вялізарнае.

Вось, што піша ў кнізе водгукаў сакратар Ганеўскага райкома камсамола Літоўскай ССР тав. Камас: «Дзякую калектыву чайной за ўважлівае абслугоўванне, за смачныя стравы. Прыехаўшы дадому, пастараюся, каб у нашых калгасах адкрылі такія ж чайныя, раскажу аб вашай рабоце».

А вось другі прыклад. У калгасе імя Дзяржынскага раптоўна цяжка захварэў каваль Палевіч. Яго даставілі ў бальніцу ў непрытомным стане, а дома засталася жонка з чатырма дзецьмі. Жанчына зусім разгубілася: ёй здавалася, што цяпер пра яе ўсе забылі. Але назаўтра ў дом каваля зайшоў сакратар партарганізацыі М. Вінакур. Добрыя шчырыя словы падбадзёрылі жанчыну. А за словамі паследавалі справы. Праўленне калгаса выдзеліла сям'і каваля 100 рублёў адначасовай дапамогі. Са слязамі радасці маці чатырох дзяцей гаворыць «дзякуй» добрым людзям, якія не пакінулі сям'ю ў бядзе, у адзіноце.

Дык будзем жа шчодры на сардэчную ўдзячнасць там, дзе да нас ставяцца гэтак жа шчыра і ветліва. І няхай усюды гучыць як можна часцей гэтае добрае і такое неабходнае ў жыцці слова «дзякуй».

С. ГРЫБОЎСКІ,
настаўнік.

Бабруйскі раён.

Сцэна з музычна-харэаграфічнай кампазіцыі «Беларусь у сям'і братніх рэспублік» у выкананні ансамбля песні і танца Гомельскага Палаца культуры чыгуначнікаў імя Ул. І. Леніна. Мастацкі кіраўнік народны артыст БССР А. Рыбальчанка.

ПОЎНАЯ ДУША ХАРАСТВА...

Р. САБАЛЕНКА

Кожны раз, калі я сустракаюся з гэтым чалавекам, сам нібы маладзею, як бы з вока на вока сустракаюся са сваім, далекаватым ужо юнацтвам. Стройчая, заўсёды падцягненая постаць, па-маладому жвавыя рухі, цёплая-цёплая веселазатая ўсмешка на твары і ў той жа час нейкая адмысловая строгасць, не тая, што адштурхоўвае, а тая, што дысцыплінуе, прываблівае. Усё гэтае стварае ўражанне, што тая плынь часу, якая састарвае людзей, робіць твары не толькі маршчакаватымі, але ў нейкай меры і абыякавымі да навакольнага, размінулася з гэтым шчаслiўчыкам, нават не дакрануўшыся яго. І калі маё вуха пачула, што нехта яго назваў Аляксандрам Аляксеевічам, мне захацелася папракнуць чалавека, каб ён не зваў яго гэтак, бо я прывык зваць яго Шурам Рыбальчанкам.

Адно от глыбокія залысіны ў валасах выдаюць, што чалавек ужо немалады, што ён даўно пераступіў парог сталасці. Але мне чамусьці сёння ўспамінаецца пачатак трыццатых гадоў. Карэспандэнцкая сцежка прывяла мяне, юнака-журналіста, у стары, змайстраваны з дошак клуб гомельскіх чыгуначнікаў. Быў з мяне тады журналіст зеленаваты, хлопец сарамяжы, і я, зашыўшыся з блакнотам у руках недзе на заднія рады, сядзеў знішклы і слухаў і глядзеў рэпетыцыю драматычнага гуртка клуба. Рэжысёр нехта Замоўскі муштраваў маладых хлопцаў і дзяўчат, якім вунь як хацелася стаць сапраўднымі артыстамі. Артысты, затаіўшы дых, лавілі кожную заўвагу, кожнае слова рэжысёра. Я сёе-тое запісваў у свой блакнот. У вялізнай стадоле клуба было маўкліва, ціха, адно толькі за дашчанай сцяною натужна саплі, чахкалі паравозы, як бы нагадваючы тым, хто ў клубе, што яны ад чыгункі недалёка і гэтае чахканне паравозаў павінна быць і ў рытме іхняе працы.

Акурат у хвіліну наструненай, нават даўкай цішыні, прачыніліся дзверы клуба, і ў яго ўвайшлі два хлапчукі — чарнявы, больш рослы, і белабрысы шчупленькі. Абодва яны былі ў модных тады цёмна-шэрых касаваротках, у чорных картовых штанах. Сталі пры дзвярах і быццам анямелі— ні слова, ні паўслова не вымавяць. Спачатку мне здавалася што іх ніхто, апроч мяне, і не заўважыў. Аднак, рэжысёр, скончыўшы сваю думку, зірнуў на хлопцаў. І дзяўчаты адна за адной кінулі позіркі на юнакоў. А прышлыя хлопцы ніякавата тупалі з нагі на нагу. Скончылася рэпетыцыя, і рэжысёр падазваў сябрукоў да стала:

— Што, хлопцы, скажаце нам? — спытаў ён.

— У артысты хочам, — дуэтам адказвалі яны.

— У артысты? А што ж вы ўмееце?

— Нічагусенькі, але хочам навучыцца.

— Ну, то што ж, давайце паспрабуем.

Я не ведаў, як рэжысёр будзе спрабаваць, што ўмеюць хлопцы. Замоўскі на момант задумаўся.

— От я вам задам эцюдзік: уявіце сабе, што на вуліцы выпадкова вы ўгледзелі чалавека, з якім не бачыліся гадоў так дваццаць. Пакажыце, як вы будзеце з ім сустракацца.

Па зале прайшоў смяшок: драмгурткоўцы, хлопцы і дзяўчаты, відаць, смяяліся з таго, што гэтым самім хлопцам, якія павінны ўявіць, няма і па дваццаць год. Аднак, юнакі не збянтэжыліся. Чарнявы, больш сталы, працягнуўшы руку для вітання, ішоў проста на мяне і грымеў упэўненым юначым баскам:

— Здароў, дружа! Колькі зім, колькі летаў не бачыліся мы з табою. Як пажываеш, як маешся?

Мімаволі я нават працягнуў руку, каб прывітацца з ім. Гэтак я тады і пазнаёміўся з Аляксандрам Брыцько.

Зусім інакш падыходзіў белабрысы да свайго ўяўнага знаёмага, якога не бачыў з першага дня свайго нараджэння. На момант спыніўся, працёр вочы: ці не памыліўся. На твар узбегла няcмелая ўсмешка. І нарэшце:

— Дык гэта ты? А я гляджу, гляджу і ніяк пазнаць не магу. Дзіва што: на дваццаць гадоў пастарэў.

Я глядзеў на Шуру Рыбальчанку — а гэта быў ён—і мне здавалася, што яму гадоў пад сорак, што, сапраўды, ён гадоў з дваццаць не бачыўся з тым уяўным сваім знаёмым. І ўсе, хто бачыў гэты эцюд, мабыць, адразу зразумелі, што ў драмгурток чыгуначнікаў прыйшоў будучы акцёр.

Цягам гадоў мне часта даводзілася бачыць Рыбальчанку то ў спектаклі «Стрэл» па п'есе Безыменскага, то ў Катаеўскай «Квадратуры круга», то ў канцэртах. Ён іграў у п'есах, танцаваў і нават спяваў. Але яго ўсюды можна было адрозніць. А калі ён танцаваў, можна было падумаць, што ён навучыўся танцам з таго самага моманту, як стаў на ногі.

Праз многія гады я сябраваў з самадзейным мастацтвам клуба чыгуначнікаў. На гэта было многа прычын і асабліва адна — з глыбокімі добрымі вачыма.

Потым на базе драматычнага гуртка быў створаны тэатр рабочай моладзі. У той час прыехаў і пасяліўся ў Гомелі вядомы рэжысёр і драматург, адзін са стваральнікаў беларускага савецкага тэатра Яўсцігней Афінагенавіч Міровіч. Немаладых год, убелены ўжо сівізной чалавек, мусіць, думаў трошкі адпачыць ад сцэны і цалкам сябе прысвяціць драматургічнай творчасці. Не ўседзеў дома Яўсцігней Афінагенавіч. Неяк раз сустрэўся з трамаўскай моладдзю, і прапаў у чалавека спакой. Пацягнула да моладзі. Мне часта даводзілася бываць на рэпетыцыях, якія праводзіў Міровіч. Гэта былі не рэпетыцыі ў тым сэнсе, як іх звычайна разумеюць: памагчы акцёру знайсці для вобраза найбольш яркія рысы. Гэта былі рэпетыцыі-лекцыі, на якіх маладыя акцёры спазнавалі асновы майстэрства. І не толькі майстэрства. У працэсе распрацоўкі той ці іншай мізансцэны рэжысёр-педагог расказваў рабочым-акцёрам і пра італьянскую камедыю масак, і пра старажытна-грэчаскі тэатр, і пра сістэму Станіслаўскага. Выходзіла так, што рабочыя-акцёры пасля кожнага спектакля як бы праходзілі цэлы курс вучобы ў тэатральнай навучальнай установе. Часта наведваючы рэпетыцыі, я і сам, хоць ніколі і ў думках не меў стаць акцёрам, палюбіў тэатр, пачаў разумець яго глыбокую і складаную спецыфіку.

Неяк на прадвесні маладому тэатру трэба было паехаць у маладыя яшчэ тады калгасы з канцэртамі. Рэпертуару не было. Яўсцігней Афінагенавіч напісаў што сам, а то папрасіў мяне напісаць некалькі інтэрмедый і сцэнак. Я з радасцю згадзіўся: папершае, быў выпадак часцей сустракацца з той, чые вочы не давалі мне спакою, па-другое, наогул было прыемна пазнаёміцца бліжэй з артыстамі. І як толькі выпадаў у мяне вольны ад работы ў рэдакцыі час, я стрымгалоў бег у Палац культуры чыгуначнікаў.

За нявельмі вялікім сталом сядзелі акцёры. Рэпеціравалі мае сцэнкі. Яўсцігней Афінагенавіч раз-пораз папраўляў, дамагаўся выразнай дыкцыі, правільнасці інтанацый. Я заўважыў, што чамусьці заўсёды поруч з Яўсцігнеем Афінагенавічам быў Рыбальчанка.

Разбіўшыся на дзве брыгады, трамаўцы паехалі ў калгасы Гомельшчыны. Быццам апусцеў для мяне не толькі клуб чыгуначнікаў, дык і ўвесь Гомель. Быццам я страціў нешта дарагое, запаветнае. І вось аднойчы, калі я самаседзеў уруплены ў рэдакцыйную работу, мяне паклікалі да тэлефона.

— Мы сёння прыязджаем, — пачуў я з трубкі далёкі, але дарагі, нават родны мне голас.

Гэта было ў пярэдадзень Першамая. У парку праклюнулася ўжо кволаю зелянінай вясна. Шпацырую і шпацырую паўз паркавую мураваную сцяну. Гляджу і гляджу, каб не празяваць. Яны ж гэтаю дарогаю павінны вяртацца.

Па бруку загрукалі запрэжаныя паркаю коней доўгія рамізніцкія кары. Спіной да спіны на іх сядзелі ў два рады седакі. Ніколі б і не падумаў, што гэтак вяртаюцца з гастролей артысты. Замурзаныя, абветраныя, запыленыя, яны паныла сядзелі на фурманках. Але як толькі пад'ехалі да парку, расцягнулі гармонік, і ў веснавое неба ўзляцела маладая песня. Пасаскоквалі з рамізніцкіх караў, і нехта на ўвесь голас вымавіў маё імя. Усе кінуліся да мяне, мусіць, радыя, што сустрэлі першага знаёмага. Кожны стараўся расказаць, што бачыў, што чуў, чым быў уражаны.

Рабальчанка быў на гастролях за брыгадзіра, і ён расказваў мне, як хадзілі пехам ад вёскі да вёскі, несучы пад пахамі рэквізіт. У вёску яны прыехалі сама на вялікодныя святы. Нікому і не ў галаве было ісці на іх канцэрты. Бомканнем званоў усіх звала царква. Расцягваючы на ўсю сілу мех гармоніка, гуртам гарлаючы песні, акцёры пайшлі па вуліцы. А ўвечары, там дзе быў клуб, — у клубе, а часцей за ўсё ў школе, артысты гэтак гоцалі танцы, што аж падлога гнулася. І такі перамаглі: з вёскі ў вёску пайшла пагалоска пра вясёлых артыстаў з горада, і ўжо як толькі яны паяўляліся, у клубе ці ў якім іншым месцы, адразу станавілася людна.

— А тваe сцэнкі, як, брат, прымалі, быццам ты пісаў пра іх саміх, — наперабой хвалілі артысты. Мне было ніякавата гэта слухаць. я ведаў, што напісаныя

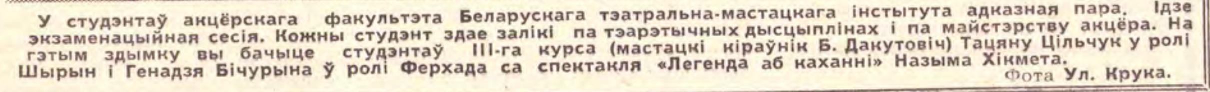

У студэнтаў акцёрскага факультэта Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута адказная пара. Ідзе экзаменацыйная сесія. Кожны студэнт здае залікі па тэарэтычных дысцыплінах і па майстэрству акцёра. На гэтым здымку вы бачыце студэнтаў III-га курса (мастацкі кіраўнік Б. Дакутовіч) Тацяну Цільчук у ролі Шырын і Генадзя Бічурына ў ролі Ферхада са спектакля «Легенда аб каханні» Назыма Хікмета.

Фота Ул. Крука.

П'ЕСА І СПЕКТАКЛЬ

«АНТЭЙ» У БАБРУЙСКІМ ТЭАТРЫ

Добра, што Бабруйскі тэатр, які амаль увесь год вандруе, хоча крочыць разам з жыццём, з нашым вялікім часам. Сваімі спектаклямі ён імкнецца актыўна ўдзельнічаць у жыцці, адказваць на шматлікія пытанні будаўнікоў камунізма, адгукацца на тыя задачы, якія паставіў XXII з'езд нашай партыі. І ў гэтым сэнсе смеласць, якую ён праявіў ставячы «Антэя», варта вітаць.

У п'есе «Антэй» Міколы Заруднага гаворыцца аб людзях сучаснай калгаснай вёскі, пра любоў народа да сваёй зямлі, да працы, да жыцця, якое людзі хочуць зрабіць яшчэ прыгажэйшым, яшчэ лепшым...

Праўда, у п'есе поруч са станоўчымі рысамі ёсць многа традыцыйнага, неарыгінальнага, ужо вядомага нам па камедыях А. Карнейчука і К. Крапівы. Цэнтральны персанаж «Антэя» ў многім нагадвае сваімі рысамі вобраз Кража з камедыі «Вясёлка» М. Заруднага. А дыялог Хімы і Каваля пра амаладжэнне старэючага чалавечага арганізма, нібы перасяліўся ў п'есу М. Заруднага з вясёлай лірычнай камедыі К. Губарэвіча і І. Дорскага «Алазанская даліна».

Не зусім выразны і галоўны драматычны канфлікт п'есы. Ён не дасканалы, як мне здаецца, у двух напрамках. Канфлікт узнікае ў сутыкненні старога Гардзея Цара з маладымі пераўтваральнікамі жыцця Якавам Далёкім і Назарам Гарнавым. Цар—верны старажытным традыцыям дзядоў. Ён хоча сеяць на землях аб'яднанага калгаса толькі хлеб. А юны і палымяны летуценнік Якаў Далёкі даводзіць, што больш выгадна частку малаўрадлівай зямлі выкарыстаць пад сады. Якава актыўна падтрымлівае ў гэтым старшыня калгаса Гарнавы.

Па-першае, у калгасе дастаткова вырошчваецца збожжа і таму сады, пра якія марыць Далёкі, зусім не пашкодзіць садзіць для ўпрыгожвання чалавечага дабрабыту. Па-другое, такі драматычны канфлікт занадта дробны, і ён не спрыяе разгортванню жывой сцэнічнай дзеі. Гэты канфлікт не пераходзіць за межы вузкагаспадарчай, агранамічнай спрэчкі.

У п'есе М. Заруднага ёсць і нямала цікавага, свежага, сучаснага. Гэта відаць перш-наперш у вобразах Якава Далёкага, Назара Гарнавога і Гардзея Цара. Аўтар сцвярджае ў «Антэі», што сапраўднае чалавечае шчасце — быць савецкім грамадзянінам, будаўніком новага жыцця. Гэта шчасце носіць у сабе Гардзей, яно перапаўняе неспакойнае сэрца Якава, і прымушае Назара раней часу вярнуцца з санаторыя да жывых калгасных спраў.

Мастацкія сродкі, якімі тэатр вырашае канфлікты, змест і вобразы п'есы, не зусім задавальняюць.

У рабоце над «Антэем» рэжысёр, заслужаны артыст БССР А. Аркадзьеў і ўвесь творчы калектыў дапусцілі шэраг істотных памылак, якія збяднілі спектакль.

Няправільна размеркаваны ролі. Вонкавыя і ўнутраныя якасці акцёраў М. Міхайлава і Б. Чыркоўскага не адпавядаюць ролям цэнтральных станоўчых герояў Гарнавога і Далёкага. Малады артыст Б. Чыркоўскі не мае і неабходных прафесіянальных навыкаў для выступлення ў такім складаным вобразе, якім з'яўляецца неспакойны і натхнёны сакратар партарганізацыі калгаса.

У спектаклі вобразы гэтыя дробныя, пасіўныя. Яны не карыстаюцца сімпатыяй гледачоў, пазбаўлены гарачага захаплення творчай справай, высакароднай ідэяй будаўніцтва новага свету. У сцэнічных герояў мала энергіі, непрыкметны рысы новага савецкага характару людзей, якія б (як у п'есе) «хварэлі» за будучыню роднага калгаса і за тыя сур'ёзныя падзеі, што адбываюцца «на далёкіх кантынентах». А Якаў і Назар галоўныя ж героі і на іх кладзецца самая вялікая ідэйная нагрузка ў п'есе.

І з тае прычыны, што гэтыя вобразы ў спектаклі атрымаліся мала прыкметнымі, на першы план выходзіць другая група—Скарбуна (артыст П. Раманаў) і Качана (артыст В. Багачоў), а таксама другарадныя тэмы Мацвея Рабога (артыст Г. Вавула), мужа і жонкі Цімоха і Марыі Касагор у прасталінейным, карыкатурным выкананні артыстаў М. Бялугі і Ю. Саевіч.

Вонкавы паказ пачуццяў замест выяўлення тонкіх душэўных перажыванняў і арганічнага дзеяння ў тыповых акалічнасцях — асноўны недахоп у ігры большасці ўдзельнікаў спектакля. Выключэнне складаюць перш-наперш самая маладая выканаўца Л. Жужома і прадстаўнікі старэйшага, больш вопытнага, пакалення — заслужаныя артысты БССР А. Аркадзьеў і Г. Лаўроў, артысты Т. Бандарчык, Л. Мацкевіч і П. Масцераў.

Кацярына Кочан у выкананні Л. Жужомы вельмі кранальная і эмацыянальная.

Натуральна іграе А. Аркадзьеў ролю сакратара абкома Дзмітрыя Бондара. Але гэтаму вобразу ў спектаклі не хапае мужнасці, унутранай сілы, дапытлівай думкі, глыбіні пачуццяў.

Востра трактуе супярэчлівы вобраз Гардзея Г. Лаўроў. Але і гэты герой у спектаклі крыху аднастайны, аднатонны. Эвалюцыі, патрасаючага душэўнага выбуху ў ім не адбываецца: у фінале спектакля мы бачым Гардзея такім жа, як і ў пачатку. Цяжка бывае часам зразумець, чаго хоча і чым нездаволены гэты ганарлівы стары?

Артысты Л. Мацкевіч і П. Масцераў з пачуццём гумару, лёгка, без напружання іграюць камедыйныя ролі Хімы Вярбы і Васіля Каваля. Але рэжысура спрашчае і гэтыя вобразы, якія нагадваюць традыцыйную аперэтачную пару старых.

Схематычна вырашаны ў спектаклі масавыя сцэны. Яны выглядаюць архаічнымі, штучнымі і выклікаюць у гледача толькі саркастычную ўсмешку, а не трывогу за лёс асноўных герояў, за лёс высакародных ідэалаў Якава і Назара. А шкада. З-за такой спрошчанасці і прасталінейнасці ў ігры артыстаў і ў пастаноўцы масавых сцэн зніжаецца ідэйная накіраванасць твора ў цэлым, змяншаюцца многія яго мастацкія вартасці.

Спектакль сведчыць аб тым, што, маючы добрыя магчымасці для дасканалага вырашэння «Антэя», Бабруйскі тэатр знізіў патрабавальнасць у пастаноўцы гэтага твора, забыўся на добрыя свае ж традыцыі. Спектакль вымагае ад тэатра сур'ёзнай далейшай працы над ім.

А. БУТАКОЎ.

АД АПАВЯДАННЯ ДА ЭПАПЕІ

П. ДЗЮБАЙЛА

Даўно адчувалася вялікая патрэба ў кніжцы аб жыцці і творчасці Міхася Лынькова, арыгінальнага і таленавітага мастака, аднаго з пачынальнікаў беларускай савецкай літаратуры.

Манаграфія Ф. Куляшова з'яўляецца першай спробай шырока разгледзець жыццё і творчасць пісьменніка-камуніста, падрабязна прасачыць «амаль саракагадовы літаратурны шлях Міхася Лынькова — ад газетных фельетонаў і ранніх апавяданняў, з якімі ён выступіў у сярэдзіне дваццатых гадоў, да шырока вядомай эпапеі «Векапомныя дні» і твораў апошняга часу». Гэта не проста храналагічна-біяграфічны нарыс, а даследаванне шляхоў, якімі ішоў пісьменнік да лепшых творчых здабыткаў.

М. Лынькоў—пісьменнік з на дзіва тонкім і вострым успрыйманнем жыцця, пісьменнік, які заўсёды ідзе ў нагу са сваім часам, з жыццём. Творчая індывідуальнасць пісьменніка вызначылася вельмі рана. Ярка і цікава расказваючы ў першым раздзеле манаграфіі («На парозе») аб дзяцінстве і юнацтве М. Лынькова, Ф. Куляшоў галоўную ўвагу засяроджвае на тых з'явах жыцця, якія пакінулі глыбокі след у душы будучага пісьменніка. Вялікай школай жыцця для М. Лынькова з'явілася яго праца ў газеце «Камуніст» (1925—1930). Даследчык разглядае фельетоны, нарысы, вершы М. Лынькова таго часу, выяўляе ўжо ў гэтых, яшчэ ў пэўнай меры вучнёўскіх творах, тыя якасці, якія стануць характэрнымі для ўсёй творчасці пісьменніка,—страснасць і надзённасць, пачуццё гумару і іроніі.

Аналізуючы ў другім раздзеле («Нараджэнне мастака») першыя апавяданні М. Лынькова («Гой», «Чыгунныя песні», «Над Бугам», «Андрэй Лятун» і г. д.), разглядаючы сродкі, пры дапамозе якіх пісьменніку ўдавалася ярка паказваць то мястэчковы побыт, то героіку працы, то рамантыку рэвалюцыйных бітваў, Ф. Куляшоў абгрунтавана гаворыць аб рамантычным стылі М. Лынькова, аб сказавай манеры пісьма, аб павышанай экспрэсіўнасці і суб'ектыўнасці. «Метафарычная аўтарская мова, рытмічна арганізаваная, багатая прадметнай сімволікай і ўвасабленнямі, інверсіямі, эмацыянальнымі і каляровымі кантрастамі, мова, прасякнутая страснай патэтыкай, нясе ў сабе пафас рэвалюцыйнага часу, поўная рамантычна-ўзнёслага лірызму». Праўда, даследчык не звязаў у дадзеным выпадку творчасць М. Лынькова з агульным літаратурным працэсам, не паказаў, што рытмічнасць, арнаментальнасць прозы, наогул яе «паэтычнасць» была ўласціва для твораў розных пісьменнікаў 20-х гадоў. Указваючы на слабую мастацкую індывідуалізацыю ў «Чыгунных песнях» Ф. Куляшоў зыходзіў таксама толькі з творчай практыкі М. Лынькова, хоць вядома, што такі падыход да адлюстравання героікі народа, да паказу гераічнай масы, «жалезнага патоку» быў характэрны для многіх пісьменнікаў у 20-я гады. У гераічным эпасе Вялікага Кастрычніка і грамадзянскай вайны пафас рэвалюцыйных дзеянняў, рамантыка подзвігу нярэдка засланялі сабой індывідуальныя характары.

Фёдар Куляшоў. Міхась Лынькоў. Нарыс пра жыццё і творчасць. Дзяржаўнае выдавецтва БССР. Мінск. 1961.

Імкненне М. Лынькова ісці ў нагу з жыццём, «шырока ахапіць і эстэтычна асэнсаваць істотныя з'явы сучаснасці», стварыць жыццёвыя вобразы рабочых, камуністаў выявілася і ў першай яго аповесці «Апошні зверыядавец» (1929). Даследчык правільна ацэньвае аповесць, указвае на значныя яе недахопы: кампазіцыйную рыхласць, незавершанасць, неакрэсленасць многіх вобразаў, слабую іх псіхалагічную «напоўненасць», інтэлектуальную збедненасць.

«У эпоху пяцігодак»—трэці раздзел манаграфіі. З 1930 г., калі М. Лынькоў пераехаў у Мінск, ён знаходзіўся ў сапраўдных вірах жыцця. Пісьменнік вёў вялікую грамадска-літаратурную работу, узначальваў БелАПП. Яго творы гэтага часу—жывая рэакцыя на падзеі, удзельнікам або сведкам якіх быў сам пісьменнік. Аб гэтым грунтоўна і пераканаўча расказвае Ф. Куляшоў. Даследчык прасочвае шляхі, па якіх ішоў М. Лынькоў у стварэнні шматгранных вобразаў простых савецкіх людзей. Пісьменнік па-мастацку асэнсаваў працэс нараджэння новага чалавека («Салавей-разбойнік», «Баян», «Талісман» і г. д.). «Пра каго б ні расказваў пісьменнік, на першым плане ў яго чалавек, яго асоба, складаны комплекс яго пачуццяў і думак, а потым ужо вытворчасць, з якой, зразумела, звязана жыццё герояў твора». Цяпер і ў творах аб грамадзянскай вайне («Квартырмейстар Бадай», «Сінія галіфэ», «Аб чалавечым сэрцы» і інш.) у цэнтры—героі, іх справы, думы, імкненні. Паказ ваенных дзеянняў у апавяданнях —не аб'ектыўны батальны жывапіс, а хутчэй за ўсё псіхалагізаванае развіццё апавядання, рэакцыя на падзеі, раскрыццё ўнутранага, маральнага фактару бітвы праз псіхалогію воінаў.

У беларускай літаратуры 20—30-х гадоў наглядаецца агульная тэндэнцыя шырокага паказу гісторыі народа. Героіка-эпічнае апавяданне аб шляхах народа да рэвалюцыйнай праўды, аб абароне заваёў Вялікага Кастрычніка ажыццяўлялася ў жанры рамана. Але часта выяўлялася няўменне пісьменнікаў будаваць сюжэт на аснове вострай драматычнай калізіі, недастатковая псіхалагічная культура ў аналітычным раскрыцці характару чалавека. Не стаў творчай удачай і раман М. Лынькова «На чырвоных лядах» (1933). Ф. Куляшоў глыбока раскрывае асноўныя недахопы рамана, хоць, магчыма, і не было патрэбы падрабязна гаварыць аб змесце, шматлікіх яго вобразах.

Грунтоўна разглядаюцца ў манаграфіі творы М. Лынькова для дзяцей, асабліва героіка-рэвалюцыйная прыгодніцкая аповесць «Міколка-паравоз»—адзін з лепшых твораў пісьменніка. «У стылі лынькоўскага апавядання знітаваны і хвалюючая рамантыка, без якой не бывае рэвалюцыйных бітваў, і мяккі гумар, і дабрадушная або гнеўная іронія, і цёплы лірызм»,—такі слушны вывад даследчыка аб творчым стылі аповесці «Міколка-паравоз».

Новы творчы этап М. Лынькова звязаны з вызваленчым паходам 1939 г. у Заходнюю Беларусь, у якім сам пісьменнік прымаў непасрэдны ўдзел. Зборнік «Сустрэчы»—«жывы паэтычны водгук Лынькова на запатрабаванні жыцця свайго народа, у гушчы якога ён заўсёды знаходзіўся. Гэта — эмацыянальная, мэтанакіраваная кніга пісьменніка-байца, які добра ведае, якую праўду ён горача абараняе і якім мэтам служыць яго мастацкае слова».

Чацвёрты раздзел кнігі — «На вайне». У дні Вялікай Айчыннай вайны савецкая літаратура была голасам гераічнай душы народа. М. Лынькоў рэдагаваў газету «За Савецкую Беларусь», пісаў сатырычныя мініяцюры, фельетоны, публіцыстычныя артыкулы, нарысы. Гэтыя жанры былі выкліканы вострай патрэбай дня, іх выключнай аператыўнасцю. Зборнік апавяданняў «Астап» — кніга пра подзвіг і мужнасць. У аснове многіх апавяданняў ляжалі сапраўдныя факты аб падзеях, самаахвярных подзвігах простых савецкіх людзей. Подзвігі савецкіх людзей станавіліся масавымі, у іх выяўляліся тыповыя рысы гераічнага характару савецкага чалавека. Герой часцей за ўсё паказваўся толькі з боку самага галоўнага, яго здольнасці на гераічнае, на самаахвярны подзвіг у імя помсты ворагу і перамогі над ім. Гэтыя рысы характару з'яўляліся вызначальнымі, дамінуючымі. Гэтым тлумачыцца некаторае «звужэнне» шматграннага вобраза, аднапланавы паказ герояў. Наогул валявы, завострана гераічны характар становіцца асноўным для савецкай літаратуры ваеннага часу. Ф. Куляшоў уважліва разглядае асаблівасці апавяданняў М. Лынькова ваеннага часу.

У развіцці пасляваеннай беларускай прозы, асабліва рамана, вялікая заслуга належыць М. Лынькову, аўтару народна-гераічнай эпапеі «Векапомныя дні», якой і прысвечаны пяты раздзел манаграфіі.

Героіка народа—яскравы прыклад прыгожага, эстэтычнага ў нашай рэчаіснасці. Праслаўленне гераічнага народа, які даказаў у часы цяжкіх выпрабаванняў сваю вернасць і адданасць вялікім ідэям камунізма, складае галоўны пафас «Векапомных дзён». Са старонак рамана-эпапеі паўстае хвалюючы вобраз добрага, мужнага, магутнага народа, які ўзняўся на смяротную бітву супраць заклятага ворага. Вобраз народа з'яўляецца калектыўным вобразам, увасобленым у мностве персанажаў. На старонках «Векапомных дзён» нямала хвалюючых вобразаў непрыкметных герояў, тых, чыя адвага і самаахвярнасць, цяжкая ваенная праца і ўменне вырашалі лёс нашых перамог.

Ф. Куляшоў разглядае шматлікія вобразы прадстаўнікоў сялянства, рабочых, інтэлігенцыі, моладзі, важакоў-камуністаў і г. д., усебакова асвятляе пытанні сюжэта і кампазіцыі (храналагічна-прычынны прынцып, кантраснасць сцэн, эпізодаў, чаргаванне камічнага, драматычнага, трагічнага і г. д.,), указвае на пэўныя недахопы ў пабудове рамана-эпапеі, на расцягненасць асобных сцэн, эпізодаў.

Даследчык раскрывае функцыі пейзажных малюнкаў у «Векапомных днях». Пейзажы, не губляючы свайго самастойнага эстэтычнага значэння, дапамагаюць пісьменніку больш глыбока і паэтычна перадаць пачуцці і настрой герояў, паказаць глыбіню іх перажыванняў, надаць падзеям або пачуццям герояў афарбоўку страснага лірызму або глыбокай тугі, трагізму. Прыгажосць прыроды цесна пераплятаецца з душэўнай прыгажосцю герояў. Пейзажы ў «Векапомных днях» з'яўляюцца рэалістычнымі малюнкамі без адкрытых прасталінейных сімвалічных сувязей з перажываннямі і псіхікай герояў, з падзеямі жыцця. Жыццё прыроды, сапраўдная гармонія ў ёй яшчэ ярчэй адцяняюць неразумнае, жорсткае, дзікае, што прынеслі з сабой фашысцкія захопнікі. Савецкія людзі сваёй самаахвярнай барацьбой павінны былі аднавіць гармонію ў адносінах і жыцці людзей. У гэтым глыбокі сэнс малюнкаў прыроды ў «Векапомных днях», яны дапамагаюць мастацка-філасофскаму асэнсаванню падзей вайны. У рэдкіх выпадках пейзажы набываюць у кантэксце рамана-эпапеі М. Лынькова сімвалічнае значэнне, становяцца як бы ўдзельнікамі барацьбы, папярэднічаюць, як бы прадракаюць падзеі, указваюць, якое значэнне будуць мець гэтыя падзеі ў будучым, падрыхтоўваюць пачуцці чытача.

Аўтар манаграфіі ў некаторых выпадках перабольшвае сімвалічнае значэнне малюнкаў прыроды ў «Векапомных днях», хоць ён жа гаворыць: «Было б няправільна са сказанага рабіць вывад, нібы Лынькоў толькі тым і заклапочаны, каб насыціць пейзаж сімваламі». Вось, напрыклад, пейзаж і яго аналіз у манаграфіі. «Паўнеба на захадзе палыхала вялізным зарывам. Яно то патухала, то пачынала ярчэць, набіраючыся трапяткой, залацістай чырвані. Водбліскі зарыва мігцелі, пераліваліся на цёмных вяршынях дрэў... У недасягальнай вышыні замігцелі першыя зоркі... Стаяла чэрвеньская ноч, калі ў буйнай цвецені красуе зямля, поўніцца сокамі лісцяны змрок лесу і ў цішыні ночы чуваць, як распраўляе малады ліст зялёная папараць, атрасаючы з сябе засохлую ігліцу, як шамаціць вожык пад кустом, збіраючыся ў начныя паходы». Даследчык піша: «Тут усё шматзначна, кожны слоўны вобраз напоўнены глыбокім унутраным сэнсам і кожны з іх дадзены кантрасна адзін к другому: ноч палохае сваёй цемрай і ўспышкамі зарыва, чорная бяда навісла над савецкай зямлёй, смерць нечакана ўварвалася ў звыклае жыццё савецкіх мірных людзей, але гэта ноч не вечная, у гуле выбухаў чуецца голас новага жыцця, светлыя агеньчыкі зорак мігцяць увышыні, і абавязкова надыдзе час, калі савецкія людзі скінуць з сябе варожую навалу, а разам з ёй і цяжар пакут і смерці, як малады ліст папараці скідае старую, засохлую ігліцу».

Цікавыя назіранні Ф. Куляшова над стылем М. Лынькова, мовай рамана-эпапеі «Векапомныя дні».

У апошнім раздзеле кнігі даследчык разглядае апавяданне «Агні Танганьікі», напісанае ў сувязі з грамадскай дзейнасцю пісьменніка ў Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, а таксама нарыс «Пад сонцам Індыі». Ф. Куляшоў робіць кароткія вывады пра М. Лынькова як мастака сацыялістычнага рэалізму. Ён піша: «Ад вершаваных вопытаў да прозы, ад газетнай публіцыстыкі да мастацкай творчасці, ад малых форм літаратуры да стварэння вялікіх эпічных твораў, ад рамантычнай прыўзнятасці да гранічнай прастаты стылю прасякнутага лірызмам і народным гумарам, — такі ў самых агульных рысах пісьменніцкі шлях Міхася Лынькова». Вядома, што і ў апошні час пісьменнік з поспехам працуе ў жанры малых форм. Аб гэтым сведчыць цыкл апавяданняў «Іх вобраз жыцця». Нам здаецца, што як ва ўсёй манаграфіі, так і ў вывадах адчуваецца пэўная недаацэнка элементаў рамантычнага стылю ў творчасці М. Лынькова. Рамантычная прыўзнятасць, лірызм, гумар характэрны не толькі для твораў маладога пісьменніка, але і для рамана-эпапеі «Векапомныя дні». Ствараецца ўражанне, што Ф. Куляшоў лічыць рамантычны стыль ніжэйшым у параўнанні з прастатой рэалістычнага пісьма, бачыць шлях творчай эвалюцыі М. Лынькова ў пераходзе ад рамантычнага да рэальна-бытавога стылю («Яго раннія творы былі пафаснымі, рамантычнымі. Але нават тады, калі Лынькоў маляваў рамантычныя вобразы і карціны, ён не адварочваўся (?!) ад рэчаіснасці дзеля самой рамантыкі»). Калі ж падыходзіць са строгай меркай рэальна-бытавога стылю да апісанняў партызанскіх баёў і аперацый у «Векапомных днях» (у манаграфіі наогул нічога не сказана аб батальных малюнках у рамане-эпапеі), то яны будуць выглядаць вельмі ўжо спрошчанымі, наіўнымі, прыгодніцкімі. Безумоўна, ёсць у рамане-эпапеі і такія «баталіі». Для большасці партызанскіх баёў і аперацый, паказаных у «Векапомных днях», характэрна «прыгодніцтва». Але «прыгодніцтва» ў М. Лынькова амаль заўсёды звязана з сапраўднымі ўмовамі партызанскай барацьбы супраць ворага, са своеасаблівым фальклорна-рамантычным успрыйманнем самім пісьменнікам героікі вайны. Сцэны некаторых партызанскіх аперацый і баёў настолькі актыўна пераўтварыліся фантазіяй мастака, што пачалі нагадваць баталіі з фальклорных твораў. Наогул жа выкарыстанне сродкаў рамантычнага стылю ў «Векапомных днях» само па сабе сведчыць аб вялікіх магчымасцях, багацці форм і стыляў літаратуры сацыялістычнага рэалізму, аб розных спосабах адлюстравання праўды жыцця, героікі народа.

Асобныя крытычныя заўвагі не зніжаюць агульнага добрага ўражання ад кнігі Ф. Куляшова «Міхась Лынькоў». Манаграфія будзе з цікавасцю прачытана грамадскасцю рэспублікі, з'явіцца папулярным дапаможнікам для студэнтаў і настаўнікаў.

ВЕЧАРЫ І ВЫСТАЎКІ

Бібліятэкі Барысаўскага раёна праводзяць вялікую работу па прапагандзе рашэнняў XXII з'езда Камуністычнай партыі. Амаль ва ўсіх культасветустановах праводзяцца вечары, экспануюцца кніжныя выстаўкі і мантажы.

Вялікі вечар «Партыя нас у камунізм вядзе» арганізавала Зембінская сельская бібліятэка. Цікавы даклад зрабіў настаўнік тав. Еранкевіч. Затым выступілі чытачы бібліятэкі. Яны расказалі пра тое, як зменіцца аблічча вёскі ў бліжэйшыя гады.

Вечар, прысвечаны камуністычнаму заўтра, адбыўся таксама ў Лошніцкай сельскай бібліятэцы.

Работнікі Барысаўскай раённай бібліятэкі падрыхтавалі вялікую выстаўку «XXII з'езд КПСС — з'езд будаўнікоў камунізма». На выстаўцы — матэрыялы гістарычнага з'езда, фатаграфіі, ілюстрацыі. У сельскія бібліятэкі раёна паслана 20 перасовак. Кожная з іх мае сто кніг палітычнай, мастацкай, сельскагаспадарчай літаратуры.

мною сцэнкі і інтэрмедыі не варты былі ніякае пахвальбы. Адно ўсе змоўчалі пра тое, як падцягвалі жываты, часам па два, а то і па тры дні не мелі чым аграшыцца. Быў акурат той час, калі бурылася старая вёска, а новая яшчэ не стала на ногі, і ў сялян-беднякоў не вельмі чаго выстачала, а кулакі гатовы былі затлуміць усіх голадам. Пра тое, як галадавалі артысты, мне расказала яна, чые запалыя вочы не давалі мне спакою.

...— Па два, а то і па тры дні ў нас нічога і ў роце не было. А надыдзе вечар, дык мы танцуем, быццам нам весела-весела, хоць самі ледзь не падалі ў танцы. Пасля аднаго такога канцэрта мы такі населі на Рабальчанку як на свайго кіраўніка: давай есці дый годзе, інакш ног не павалачэм. І як той казаў: голад не цётка — гаручы ад сораму, Рыбальчанка пайшоў да старшыні калгаса прасіць есці. Той бы можа і рад быў накарміць нас, але чым. Аднак расстараўся недзе бульбы, і праз якую гадзіну мы ўжо сядзелі за сталом у прыслепаватай хаціне. Перад намі стаялі два ладныя чыгуны спаранай бульбы і два вядры малака-абрату. Старая гаспадыня ўходжвалася каля нас, кажучы:

— Прабачайце, даражэнькія, але ў хаце ні крошачкі хлеба, ні каліва мукі няма. З дарагой бы душой дала, калі б быў.

Мы сабралі старой грошай і папрасілі, каб яна схадзіла ды дзе купіла хоць трохі хлеба. Праз паўгадзіны вярнулася гаспадыня са словамі:

— Ногі паадбівала і нідзе і крошкі не дапала, пахавала кулаччо, каб яны падушыліся тым хлебам, які па ямах гніе.

Неабабраная спараная бульба з абратам вельмі ж былі смачныя...

Я напісаў у газету рэпартаж пра паездку мастацкіх брыгад у калгасы. Змоўчаў толькі пра тую бульбу з абратам, як артыстам даводзілася выступаць, падцягнуўшы папругі. Тады ніхто і нідзе не пісаў пра цяжкасці ў калгасах, пра рэзрух у іх. Наадварот, на маладыя калгасы нацягваўся парадны мундзір. І я сам у карэспандэнцыі пра паездку артыстаў стараўся нашараваць да бляску хоць гузікі таго парааднага мундзіра.

Яўсцігней Афінагенавіч Міровіч пасяліўся ў нізенькім драўляным доміку з мураваным ганкам на вуліцу Карповіча. Неяк стары пазваніў мне ў рэдакцыю і папрасіў, каб я прыйшоў да яго. У нядзелю я націснуў кнопку званка парадных дзвярэй. Адчыніў сам стары. Мы апынуліся ў маленькім, але ўтульным пакоі. Міровіч адразу падаў мне рукапіс. З бакоўкі выглянула жонка, і ён маргнуў нешта ёй.

— От, братка, напісаў новы вершаваны варыянт «Машэкі». Хачу, каб ты пачытаў. Я ў беларускай мове нямоцны. Можна сказаць, піцерскі беларус. Але мова мне ваша падабаецца. Яна мілагучная, лагодная, як і сам народ. Прачытай, можа, ты мне, русаку, што і паправіш.

Я адразу захапіўся вольнай плынню белага верша, быццам парынаў у быстрацечныя хвалі Дняпра, услухоўваўся ў бунтарскі голас Машэкі, чуў свіст цівунскага бізуна і ціхі плач Ганкі. І хоць мне і сустракаліся дзе якія небеларускія словы, рука не падымалася іх правіць, яны, як тыя ніткі, былі ўватканы ў палатно верша.

— Чаму ж ты нічога не правіш? Я ж вунь табе і аловак паклаў.

— Яўсцігней Афінагенавіч, тут няма чаго правіць. Мне здаецца, што вы нашую мову ўвабралі ў сябе з малаком маці.

— Не жартуй, не жартуй, дружа.

Можа б, я і адважыўся сям-там паправіць якое слова ў Міровічавым «Машэку», калі б не пачуўся званок у парадных дзвярах. Зайшоў Рыбальчанка. Яны доўга гаварылі пра мізансцэны. Называлі добра знаёмыя мне імёны і прозвішчы акцёраў. Міровіч запрасіў Рыбальчанку папіць чаю, і той хуценька заспяшаўся з хаты.

— Ты разумееш, што гэта за чалавек, — сказаў Міровіч, як толькі Рыбальчанка выйшаў з хаты. — Ён сам сябе і ніхто мо тут цаны яму не ведае. Гэта ж сапраўдны самародак. А я сябе адчуваю старацелем, які адшукаў гэты самародак. Калі б яго ачысціць ад пароды, дык ён бы сваім бляскам вочы мог асляпіць, — сказаў Міровіч і, падумаўшы, дадаў: — А мо і добра, што ён не ачышчаны ад пароды, можа, з гэтаю пародай ён самую высокую пробу мае. Ён жа ў мяне фактычна рэжысёр, самастойна спектаклі і канцэрты ставіць, і я не баюся яму даручаць. А густ у чалавека які, каб ты ведаў, асабліва да народных танцаў. Ён іх адчувае, як сваё сэрца.

Праз доўгія гады я насіў у памяці гэтую характарыстыку спрактыкаванага мастака, шчырай душы чалавека, скупога на пахвальбу, патрабавальнага ў мастацтве і да самога сябе, і да другіх.

Калі ўжо ў пасляваенныя гады мне даводзілася прысутнічаць на канцэртах танцавальнага калектыву, якім кіруе Рыбальчанка, я кожны раз успамінаў словы Міровіча. Добрым мастаком і добрым чалавеказнаўцам быў ён.

Гады з два назад калектыў клуба імя Леніна выступаў у нас, у Мінску, на сцэне Палаца культуры прафсаюзаў. Мне чамусьці закарцела схадзіць за кулісы да Аляксандра Аляксеевіча, праведаць яго, перакінуцца словамі. Сцэна аж ходырам хадзіла ад рытмічнага тупату ног танцораў. Кружылі «Лявоніху». Рыбальчанка стаяў узбоч у такім месцы, з якога яму былі відны ўсе танцоры. Ён нешта жэстыкуляваў рукамі. Вочы яго аж гарэлі то захапленнем, то імгненным гневам. І танцоры ў віхуры танца не спускалі вачэй з свайго кіраўніка. Паміж імі быў нейкі імпульсны кантакт. Мне, папраўдзе, аж ніякавата стала, калі я падышоў да Рыбальчанкі. Здалося, што ён проста не звярнуў на мяне ніякай увагі. Думалася: зазнаўся чалавек. Але калі закрылася заслона, Рыбальчанка стаў такім, якім я яго ведаў даўно. Ледзь у абдымкі не схапіў мяне.

Да нас падбегла прыгожая задыханая танцорка. Рыбальчанка зірнуў на яе з дакорам і сказаў:

— Наташа, я сёння табою не задаволены. Ты трэціе па спартачыла.

Ён нават забыўся пазнаёміць мяне са сваёю жонкай, і калі яна даведалася, хто я такі, залілася сорамам.

І гэтак усюды, дзе б ні выступаў танцавальны калектыў: на сцэне Крамлёўскага палаца, ці ў клубе Дзяржынскага ў Маскве, ці на сцэнах Рыгі, ці ў калгасе, або на невялічкай чыгуначнай станцыі, Рыбальчанка застаецца самім сабою: няўрымслівым у сваёй патрабавальнасці. Я на момант угледзеў у ім тую якасць мастака, пра якую мне калісь гаварыў Міровіч — бескампрамісную патрабавальнасць ва ўсім і да ўсіх і перш за ўсё да самога сябе.

Летась мне давялося пісаць нарыс пра знатную электразваршчыцу Гомельскага вагоннага дэпо Героя Сацыялістычнай Працы Алену Данілаўну Панькову. Калі мы разгаварыліся з ёю, знайшліся і агульныя знаёмыя. Сярод іх быў і Аляксандр Аляксеевіч Рыбальчанка.

— Дык вы нашага Шуру ведаеце! — радасна страпянулася Алена Данілаўна.

— Вельмі добра.

— Але, мусіць, не лепш за нас. Мы са сваім чалавекам танцавалі ў яго ансамблі. Ён такі, што нежывога падыме ў танец. У яго поўная душа хараства.

Так, у Рыбальчанкі поўная да краёў душа хараства! У гэтым я пераканаўся сам. На другі дзень мы пайшлі з ім на рэпетыцыю. Калі глядзіш танец са сцэны ў канцэрце, дык, здаецца, нічога мудронага і цяжкага няма. Варта толькі захацець, ногі самі пойдуць у скокі. Але калі я паглядзеў, як вывяраецца кожны рух, як шліфуецца кожнае па, дык, прызнацца, не пазайздросціў кіраўніку. Аж пот з яго каціўся, пакуль ён дамагаўся ад танцора таго, што трэба.

Пасля рэпетыцыі падняліся на другі паверх. Сцены невялікага пакоя, у які мы зайшлі, спрэс завешаны карцінамі, афортамі, намаляванымі маслам і акварэллю. Не мог адарваць вачэй я ад знаёмых пейзажаў ваколіц Гомеля, намаляваных не толькі рукою, але і сэрцам таленавітага самародка, душа якога поўніцца замілаваннем да роднага, дарагога, і, мабыць, ад гэтага маладзее.

А ўвечары ўсе мы — заслужаны артыст рэспублікі Мікола Цурбакоў, Аляксандр Брыцько, Аляксандр Рыбальчанка і я—сабраліся на гасціннай кватэры старэйшай са адзейнай актрысы Соні Каліноўскай і ўспомнілі далёкае, пражытае і перажытае. Я чамусьці ўсё глядзеў на Аляксандра Рыбальчанку, на добрую маладую ўсмешку, і мне здавалася, што гэтаму чалавеку ніколі не будзе пяцьдзесят год, што ён нейкім чынам затрымаецца назаўсёды на рубяжы маладосці і з яго ні кроку не ступіць у старасць.

Але от пошта прынесла запрашальны білет і ён паведамляе: «Праўленне Палаца культуры імя Ул. І. Леніна запрашае Вас на вечар, прысвечаны 25-годдзю творчай дзейнасці танцавальнага калектыву Народнага ансамбля песні і танца, а таксама 50-годдзю з дня нараджэння і 30-годдзю творчай дзейнасці мастацкага кіраўніка Народнага ансамбля песні і танца — народнага артыста Беларускай ССР Аляксандра Аляксеевіча Рыбальчанкі».

Так, час няўмольны. Яго нічым не спыніш. Не ўтрымаўся і ты, дружа, на рубяжы маладосці. Але ты не здавайся. Маладзей душою! Маладзей! Тое, што ты робіш, што ствараеш, вельмі патрэбна людзям. Яны яго возьмуць з сабою ў вялікую дарогу да камунізма.

Прымі, дарагі дружа, гэтае маё слова пра цябе і да цябе, як мой сціплы падарунак, як адну кветку з тых букетаў, якія, безумоўна, табе сёння паднясуць удзячныя гледачы.

ВЫСТУПАЮЦЬ АМАТАРЫ МАСТАЦТВА

У Полацкім гарадскім Палацы культуры адбыўся вечар на тэму «Камунізм і праца». Пасля ўрачыстай часткі быў дадзены канцэрт мастацкай самадзейнасці.

На сцэне медсястра бальніцы Н. Генава. Яна выконвае папулярныя песні «Жыта» і «Купіце фіялкі». Генава спявае і на «вялікай» сцэне. Нядаўна яна выйшла пераможцай у рэспубліканскім конкурсе маладых выканаўцаў — удзельнікаў мастацкай самадзейнасці. Вучаніцы Л. Турчынская і Л. Агароднікава выканалі неапалітанскі танец. Мясцовы кампазітар Іван Васіленка напісаў песню аб Полацку. Яе выканалі навучэнцы тэхнічнага вучылішча М. Кібік, Г. Кісялёва і С. Пляшкевіч.

А. ФЯДОТАЎ.

У дапамогу клубным работнікам

Мінскі гарадскі Дом народнай творчасці склаў план метадычнай работы ў дапамогу культасветработнікам горада. У ім прадугледжаны розныя мерапрыемствы, якія будуць садзейнічаць удасканаленню ведаў кіраўнікоў мастацкай самадзейнасці на прадпрыемствах горада.

Так, напрыклад, намечаны кансультацыі для кіраўнікоў аркестраў народных інструментаў, гуртКОў баяністаў і гурткоў вышыўкі. Адбудзецца сустрэча кіраўнікоў драматычных калектываў з народнай артысткай РСФСР В. Рэдліх. Старэйшы майстар сцэны раскажа аб сваім шматгадовым вопыце, дасць парады. Культасветработнікі праслухаюць лекцыю «Цудоўнае ў жыцці і ў мастацтве».

Днямі пачаліся вучэбна-метадычныя заняткі кіраўнікоў духавых аркестраў, кіна- і фотаамататараў.

Добры чалавек з Крычава

Ці можна па руках вызначыць прафесію чалавека? Асабіста я не бяруся. Прафесіі цяпер так перапляліся, што токар, напрыклад, з'яўляецца адначасова выкладчыкам у школе. альбо студэнтам вячэрняга аддзялення педагагічнага інстытута; трактарыст—піянерважатым, інжынер —шафёрам... Паспрабуй вызначы па выгляду іх занятак! Вось і гэты чалавек...

Але пачну па парадку...

Чацвёрты дзень я працаваў у Крычаве, у рэдакцыі раённай газеты. Пад вечар у дзверы пастукалі.

— Уваходзьце!

Немалады чалавек, падаючы мне спісаны аркуш паперы, заўважыў:

— Вось паглядзіце. Дужа ўжо ломяць. Гэтак не скора мы азелянім свой горад!

Па першаму ўражанню — перада мной настаўнік. Чалавек добра апрануты, капялюш зняў яшчэ за дзвярыма, з сівой, аж белай галавою. Да таго ж — каліграфічна правільны почырк. сцісла, выразна выкладзеная думка ў допісе... Заўтра я без усякай праўкі адпраўлю артыкул Л. Пастушэнкі (такі стаяў подпіс) у набор, а цяпер хачу пагаварыць з аўтарам.

Мяне зацікавілі яго рукі: вялікія, моцныя, з рэзка вызначанай сеткай сасудаў і зацвярдзелымі мазалямі. Наўрад ці такія рукі могуць быць у настаўніка ці канторшчыка. Хто ж ён?

— Вы ў нас нядаўна? — запытаў наведвальнік.

— Чацвёрты дзень.

— А я часцяком пішу. Не магу, разумееце, спакойна глядзець на непаладкі. Ну, прабачце, пайду. На заняткі бацькоўскага універсітэта трэба... Спяшаюся.

І пайшоў. Нетаропка, амаль бясшумна.

Хто ён? Запытаць я пасаромеўся. А калі зачыніліся дзверы, пачаў гартаць старонкі падшыўкі. У ёй і сапраўды вельмі часта траплялiся подпісы: Л. Пастушэнка; Леанід Пастушэнка; фота Л. Пастушэнкі; Л. Пастушэнка, рабкор; Л. Пастушэнка, няштатны літработнік прамыслова-транспартнага аддзела раённай газеты, і нарэшце, Леанід Пастушэнка—слесар цэха абпалу Крычаўскага цэментна-шыфернага камбіната.

Дык вось ён хто, чалавек, які хоча, каб горад патануў у зелянiне. Да ўсяго яму справа, усё заўважае яго пільнае вока. Вось ён друкуе заметку, каб у пасёлку камбіната паставілі яшчэ адну водаразборную калонку. Вось абураецца тымі, хто любіць «замочваць» палучку. Вось як няштатны фотакарэспандэнт змяшчае ў газеце партрэт ударніка камуністычнай працы. А праз нумар — здымак да ўвагі мясцовага Савета — брудная, незабрукаваная гарадская вуліца...

Па гэтых фотаздымках, заметках, інфармацыях, карэспандэнцыях адчувалася, што пісаў іх чалавек, які хоча, каб усё ў нашым жыцці было ладна, чалавек неспакойны, патрабавальны...

Такі ён і ёсць, Леанід Лаўрэнцьевіч Пастушэнка.

Аднойчы я назіраў... На аўтобусным прыпынку некалькі маладых хлопцаў заўзята лушчаць сланечнік. Шалупінне выплёўваюць проста пад ногі, на тратуар. Праходзяць міма людзі, бачаць, што тратуар засмечваецца, а нічога не кажуць. Толькі заўважаю—крочыць Пастушэнка. Спыніўся, дакорліва паківаў галавою.

— Як жа вам, маладыя людзі, не сорамна?

— А што?—пытаецца адзін з «грызуноў».

— Вуліцу ж брудзіце.

Маладыя людзі засмяяліся:

— Ты што — міліцыянер?

— Гаспадар горада я, вось хто. І вы таксама.

Слова за слова, бачу—падзейнічала. Адзін з хлопцаў нагою пачаў зграбаць смецце на тратуары. Другія павысыпалі сланечнік у скрынку...

Альбо такі выпадак.

Па вуліцы рухаліся тры новенькія «ДТ-54», рухаліся па асфальце, псуючы яго гусеніцамі. Леанід Лаўрэнцьевіч выходзіць на сярэдзіну вуліцы і спыняе машыны.

— Што ж вам, родныя, другой дарогі няма?..

Трактарысты звярнулі з асфальту...

Нічога Леанід Лаўрэнцьевіч не прапусціць, не пройдзе міма. Скіне камень з дарогі, не дазволіць ламаць галінкі дрэў, фурманшчыку падкажа, каб не прывязваў каня да маладых дрэўцаў, дапаможа бабульцы несці вядро ад воданапорнай калонкі.

А то ішоў ён у раённую рэдакцыю. На вуліцы спыніў яго дзед год пад сто.

— Родненькі, дзе мне пераначаваць?

— Пойдзем, пакажу гасцініцу.

І праводзіў чалавека да самой рэгістратуры.

А калі вяртаўся ўжо зацемна дамоў, зноў сустрэў старога.

— Ну як, ёсць начлег?

— Няма, родненькі.

— Усё занята?

— Ды не, без грошай не бяруць.

— Як, без грошай?

— Не прыслалі, галубок, з сабесу, вось і прыйшоў высветліць, у чым справа.

Стары сумным позіркам абвёў неба і дадаў:

— Доўга ішоў, бачыш, цемень на двары.

— Куды ж вы зараз?

— Пайду на станцыю, там і падрамлю на лаўцы.

А да вакзала не менш трох кіламетраў. У такім узросце дзед да самай раніцы будзе хадзіць туды-сюды.

— Пойдзем, дзядуля, я вас завяду. — Леанід Лаўрэнцьевіч узяў старога пад руку, і яны зноў пайшлі ў гасцініцу. Там рабочы чалавек заплаціў за пенсіянера і пажадаў яму добрай ночы.

Памятаюць у горадзе, як у першыя гады пасля вайны цяжка было знайсці будаўнічыя матэрыялы, асабліва на дах. І вось Леанід Лаўрэнцьевіч прыдумаў і пабудаваў ручны станок для рэзкі шчапы. Два чалавекі за два дні наразалі на ім шчапы на ўвесь дах. Другі зрабіў бы сваё вынаходства крыніцай узбагачэння, а Леанід Лаўрэнцьевіч раздаваў чарцяжы станка ўсім, хто прасіў. А некаторым сем'ям, якіх асіраціла вайна, сам дапамагаў наразаць.

Такі Леанід Лаўрэнцьевіч чалавек. А які ён рабочы?

— Дзіўнае пытанне, — адказвае сакратар партыйнага бюро цэментна-шыфернага камбіната Міхаіл Сяргеевіч Марозаў. — Ды на рахунку рацыяналізатара Леаніда Лаўрэнцьевіча Пастушэнкі дзесяткі сапраўдных працоўных подзвігаў. Узяць хоць бы вось нядаўні выпадак. Стала вярчальная печ. А кожная гадзіна прастою — гэта дзесяткі тон недададзенага клінкеру, а значыць і цэменту. Печ працуе кругласутачна, можаце ўявіць, колькі прадукцыі недадаў бы камбінат за шэсць дзён, якія патрэбны былі для ліквідацыі аварыі. Брыгада ж слесараў пад кіраўніцтвам Леаніда Лаўрэнцьевіча ўсё зрабіла за пяць гадзін. Подзвіг гэта, ці не?

Так, гэта подзвіг. Такім жа подзвігам з'яўляецца і пуск пласцінчатага транспарцёра ад вярчальных печаў у цэх памолу. Чатыры гадзіны спатрэбіліся Пастушэнку і яшчэ пяці яго сябрам на тое, каб замяніць сапсаваныя пласціны і ачысціць люк. І гэта ў гарачыні, не чакаючы, пакуль астынуць пласціны.

Такія работы Леаніду Лаўрэнцьевічу прыходзіцца рабіць кожны дзень: трымаць у руках гарачы метал, вапну, клінкер, цэмент. Таму і не сыходзяць з рук яго мазалі.

Я гляджу на моцныя, натруджаныя рукі Пастушэнкі, на твар з харошай усмешкай, гляджу ў блакітную празрыстасць яго вачэй, на бялюткую сівізну галавы. І хоць я не ведаю ўсяго таго, што перажыў Леанід Лаўрэнцьевіч, аднак магу з упэўненасцю сказаць: дрэнных спраў ён не рабіў ніколі. Нават адзіную ў сваім жыцці вымову ён атрымаў за добрую справу. Здаецца, кур'ёз, недарэчнасць, але гэта так.

У той час ён працаваў машыністам на дарожным катку ў дарожна-эксплуатацыйным упраўленні.

— Памятаю, — расказвае Леанід Лаўрэнцьевіч, — каля тыдня стаяў без работы ля вёскі Звянчатка. што ў Клімавіцкім раёне. Побач калгаснікі на коннай малатарні малацілі збожжа. Была ў іх і новая, больш магутная машына, ды не было рухавіка. Прыйшлі яны да мяне.

— Браточак, выручай, ты ж усё роўна стаіш. Бачыш, надвор'е псуецца...

Словам, угаварылі: за два дні закончылі малацьбу. А тут і з суседняй сельгасарцелі прыходзяць:

— Выручайце, калі ласка...

І зноў тры дні выручаў. Потым дзень на сваім паравым «Шварцкопфе» працаваў у адной гаспадарцы.

На дарозе без змен—рабіць не было чаго.

Але ў Крычаве даведаліся аб маёй дзейнасці, прыехаў начальнік і даў мне вымову:

— Гэта самае малое, — заўважыў пры гэтым, — калі б ты быў дрэнным рабочым, я пад суд аддаў бы цябе...

Толькі праз месяц, калі калгаснікі напісалі ў Маскву, мне замест вымовы падзяку аб'явілі.

Кожны, хто ведае Леаніда Лаўрэнцьевіча, ахвотна гаворыць пра яго добрыя словы.

Мне таксама захацелася сказаць такое слова пра гэтага харошага чалавека.

П. ШАЎЦОЎ.

У Дзяржаўным акадэмічным Вялікім тэатры Саюза ССР адбылася прэм'ера лірычнай оперы маладога кампазітара Р. Шчадрына «Не толькі любоў». Лібрэта напісана В. Катанянам па матывах апавяданняў С. Антонава, прысвечаных людзям сучаснай савецкай вёскі. Дырыжор — заслужаны артыст РСФСР Е. Святланаў. Рэжысёр-пастаноўшчык — заслужаны дзеяч мастацтва Казахскай ССР Г. Ансімаў. Мастак— заслужаны дзеяч мастацтва Узбекскай ССР А. Тышлер.

На здымку: сцэна з 2-й дзеі оперы. Дзяўчына з галінкай чаромхі—народная артыстка СССР М. М. Плісецкая.

Фота А. БАТАНАВА.
Фотахроніка ТАСС.

ШЧЫРЫЯ СЯБРЫ КНІГІ

ПРАЦА—РАДАСЦЬ

Дзверы пакоя Насовіцкай сельскай бібліятэкі адчыніліся, і на парозе з'явіўся юнак з пачкам кніжак.

— Цябе, Саша, можна павіншаваць з прыбыткам, — весела загаварыў юнак, паказваючы на новыя, яшчэ не раскладзеныя на паліцах кнігі.

— Так, Фелікс, мы прывезлі больш трохсот кніг, — адказала дзяўчына.

— Значыць, я акурат паспеў,— узрадаваўся хлопец. — Атрымаю для сваіх чытачоў навінкі.

Загадчыца бібліятэкі Аляксандра Бічукова і Фелікс Драздоў ажыўлена гутараць пра свае справы, выбіраючы найбольш цікавую літаратуру для перасоўкі.

— А Марыя прыходзіла па кнігі? — цікавіцца юнак.

— Яшчэ не, — адказвае Бічукова.

Камсамольцы Фелікс Драздоў і Марыя Сакалоўская спаборнічаюць паміж сабой. Кожны стараецца, каб у яго было больш чытачоў. Гэтае спаборніцтва радуе бібліятэкарку. За Лагуны, Запрудоўку яна спакойна. Кнігі там чытаюць у кожнай рабочай сям'і. Гэта ўсё клопаты Сакалоўскай і Драздова.

Цяжка было пачынаць работу Аляксандры. Сельскага клуба ў Насовічах не было. Бібліятэка мясцілася ў невялікім пакойчыку сельсавета.

Былі семінары і кансультацыі. Але не яны дапамаглі Аляксандры Бічуковай заваяваць аўтарытэт сярод жыхароў вёскі Насовічы, а яе неспакойны характар, імкненне заўсёды шукаць новае, цікавае ў рабоце.

Бібліятэка не мела памяшкання, дзе б можна было праводзіць культурна-масавыя мерапрыемствы. І малады энтузіяст знайшла выйсце. Яна папрасіла дапамогі ў Насовіцкай сярэдняй школы, у сваіх былых настаўнікаў. І ёй не толькі далі неабходнае памяшканне, але і прапанавалі дапамогу.

Настаўніца В. Марчанка дапамагла правесці канферэнцыю чытачоў па кнізе А. Аўдзеенкі «Над Цісай». У ёй у асноўным прынялі ўдзел вучні. Абмеркаванне прайшло цікава. Першы поспех акрыліў бібліятэкарку.

Неўзабаве адбылася канферэнцыя чытачоў па кнізе Г. Бярозкі «Мацней за атам», у правядзенні якой таксама дзейсную дапамогу аказалі настаўнікі Т. Патапенка і В. Марчанка.

Камсамольска-маладзёжнай брыгадзе казлоўшчынскай малочнатаварнай фермы, якую ўзначальвае Ганна Шараева, першай у раёне прысвоена высокае званне камуністычнай. Быў праведзены тэматычны вечар: «У камуністычных брыгадах мы ў камунізм трымаем шлях». На гэты вечар запрасілі Ганну Шараеву і адну з лепшых свінарак саўгаса Ганну Кісялёву. Яны падзяліліся сваім вопытам. Апрача рабочых саўгаса, на вечары прысутнічалі члены вучнёўскай вытворчай брыгады Насовіцкай сярэдняй школы.

— Дамагацца поспеху нам дапамагла кніга — наш лепшы сябра і дарадчык. — Шануйце кнігу, чытайце яе і гэта прынясе вам толькі карысць, — заклікала Ганна Шараева.

Неяк Саша запрасіла ў бібліятэку свой актыў: камсамольцаў Марыю Альшэўскую, Віктара Скрыпея, Уладзіміра Беліча.

— Можа, чарговую канферэнцыю рыхтаваць будзем? — запытаў Беліч.

— Думаю з гэтым можна яшчэ пачакаць, — сказала яна. — Мяне вельмі хвалюе тое, што ў нашым саўгасе ёсць яшчэ лодыры і абібокі...

— Чым жа мы можам дапамагчы? — запытала Марыя Альшэўская.

І бібліятэкарка пачала расказваць пра сваю задуму — правесці вечар на тэму: у чым годнасць савецкага чалавека.

Праз некалькі дзён рабочыя затрымліваліся ля невялікай афішы і задаволена гаварылі:

— Правільна пастаўлена пытанне. Наша бібліятэкарка ведае, чым дапамагчы саўгасу.

Саша Бічукова ведае амаль усіх рабочых саўгаса, дзе і як яны працуюць. Ведае і тое, што не кожны з іх можа своечасова памяняць кнігу. Яна пагутарыла аб гэтым з актывістамі бібліятэкі. І вось цяпер кнiганошы наладзілі абмен кніг на даму ў чытачоў.

Я. СТАЯНОЎСКІ.
Церахоўскі раён.

ЭКАНАМІЧНЫЯ ВЕДЫ— КОЖНАМУ РАБОЧАМУ

Прапаганда эканамічных ведаў сёння стала неад'емнай часткай работы бібліятэк. Добра гэтая справа наладжана ў бібліятэцы першага ў рэспубліцы прадпрыемства камуністычнай працы — Віцебскага дывановага камбіната. Загадвае бібліятэкай Вера Робертаўна Далінгер. У рабоце ёй дапамагаюць члены савета бібліятэкі і актывісты — тэхнік-лабарант А. Ладункін, інжынер-метадыст А. Галко, ткачыха Г. Драздова, мастак І. Шурупаў і іншыя.

Сумесна з бібліятэчным саветам быў складзены план работы. Падлічана, хто з рабочых карыстаецца якой бібліятэкай, хто мае сваю асабістую бібліятэчку. Асобна ўлічваліся тыя, што ніколі не звяртаюцца ў бібліятэку камбіната і іншыя бібліятэкі горада. Было выяўлена, што амаль 200 рабочых прадпрыемства зусім не чыталі кніг. Актывісты паставілі перад сабою задачу, каб усе гэтыя рабочыя сталі чытачамі прафсаюзнай бібліятэкі.

Асабліва многа ўвагі аддае бібліятэка прапагандзе эканамічных ведаў сярод рабочых. Амаль усе рабочыя камбіната вучацца. Напрыклад, гурткі па вывучэнню канкрэтнай эканомікі наведвае звыш 800 чалавек. Бібліятэка набыла неабходную для заняткаў літаратуру, наладзіла цесную сувязь з кіраўнікамі гурткоў. У дапамогу слухачам гэтых гурткоў бібліятэка склала рэкамендацыйныя спісы літаратуры: «У дапамогу эканамічнай адукацыі», «Што чытаць па ткацтву», «Што чытаць па слясарнай і такарнай справе». У чытальнай зале афармлены кніжныя выстаўкі, складзены картатэкі.

Пастаянным чытачом бібліятэкі з'яўляецца адна з лепшых ткачых камбіната Ганна Кізікава. Кнігі дапамаглі ёй дамагчыся добрых поспехаў у працы. Ужо ў 1960 годзе Г. Кізікава дасягнула прадукцыйнасці працы, запланаванай на канец сямігодкі. За выдатную працу яна ўдастоена Ганаровай граматы ЦК камсамола Беларусі.

Частым госцем бібліятэкі з'яўляецца і Марыя Шмеркіна, выдатная ткачыха, чый партрэт упрыгожвае заводскую Дошку гонару. У фармуляры М. Шмеркінай запісаны творы Ул. І. Леніна, літаратура па спецыяльнасці, кнігі рускіх класікаў і савецкіх пісьменнікаў.

Многа дапамагае бібліятэка і рацыяналізатарам свайго камбіната, якія часта звяртаюцца сюды за парадай. Інжынер па тэхніцы бяспекі Іван Васільевіч Лабацкі — пастаянны чытач заводскай бібліятэкі. Яго рацыяналізатарская прапанова аб механізацыі ачысткі галоўнага барабана шчыпальнай машыны дазволіла рэзка скараціць прастоі. Эканамічны эфект ад яе склаў амаль тысячу рублёў. Ёсць у яго і іншыя рацыяналізатарскія прапановы.

— Працуючы над тэхнічнымі ўдасканаленнямі,—гаворыць І. Лабацкі, — я прачытаў многа спецыяльнай літаратуры, якую мне рэкамендавала наша бібліятэка.

Многа кніг па тэхніцы запісана таксама ў фармулярах рацыяналізатараў камбіната В. Собалева, А. Краўчанкі, А. Тафеенкі і іншых.

Намаганні бібліятэкі далі добры плён у прапагандзе тэхнічнай літаратуры.

К. САНЬКО,
метадыст Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя Ул. І. Леніна.

КАЛГАСНЫ БАЯНІСТ

Зімовы вечар. Дзьме рэзкі, халодны вецер. Мяцеліца заносіць вясковыя дарогі. У такое надвор'е рэдка хто выйдзе на вуліцу. Але маладосць марозу не баіцца. Перакінуўшы цераз плячо гармонік, юнак ідзе на маладзёжную вечарынку.

У хаце цёткі Матруны цесна, накурана. Вось гармонік зайграў, і некалькі пар весела закруціліся ў танцы. Але раптам гарманіст змоўк: «Не магу, маўляў, далей іграць». А цётка Матруна тут як тут, ведае што рабіць, дасць шляначку самагонкі «для бадзёрасці». І зноў іграе гармонік.

Так, у пракуранай хаце, сярод грубых жартаў і крыкаў п'янаватых хлопцаў, праходзілі яшчэ некалькі год назад вечарынкі ў вёсках Зарудзічы, Міхневічы, Ветхава, Яневічы, Алянцы (калгас «Чырвоны партызан»).

Крыўдна было камсамольцу Васілю Рамановічу, што ў калгасе не наладжан здаровы і культурны адпачынак моладзі і пажылых калгаснікаў.

Але вось Рамановіч стаў калгасным баяністам. Ён з душой узяўся за клубную работу. І хутка ажывілася ўся культурна-масавая работа: то ідзе рэпетыцыя хору, то танцавальнага гуртка, то салісты развучваюць новую песню. А затым — канцэрт.

За першы год самадзейныя артысты паставілі 18 канцэртаў. Наведалі яшчэ і суседнія вёскі: Солы, Данюшава і іншыя.

З цягам часу калгасныя артысты развучылі ўсе вядомыя песні. Яны сталі прасіць баяніста сыграць ім што-небудзь новае. Але Васіль нічым не мог парадаваць моладзь. Тады ён вырашыў вывучыць самастойна нотную грамату.

Сакратар камсамольскай арганізацыі калгаса Яўген Дудко гаворыць:

— Баяніст стаў душой калгаснікаў і на полі ў час сяўбы або жніва. А з якой радасцю сустракаюць яго даяркі, свінаркі, механізатары! Без баяніста і вяселля не згуляеш, сумным будзе і наваселле...

Задумалі камсамольцы наладзіць вечар провадаў сваіх таварышаў Станіслава Кляпацкага і Юрыя Спаскага ў рады Савецкай Арміі, і тут не абышліся без калгаснага баяніста. Былі і парады старэйшых, і пажаданні сяброў, і камсамольскія падарункі. На вечары спявалі, танцавалі, гулялі...

Паспяхова прайшлі ў калгасным клубе тэматычныя вечары і дыспуты на тэмы: «Ці гатовы ты жыць у камунізме?», «Што значыць працаваць і жыць па-камуністычнаму?», «Маральнае аблічча маладога будаўніка камунізма» і інш. Усе гэтыя мерапрыемствы былі праведзены з удзелам баяніста Васіля Рамановіча. Летась калгасныя артысты разам са сваім баяністам арганізавалі для працаўнікоў вёскі 28 канцэртаў і спектакляў, правялі 12 тэматычных вечароў, многа вечароў адпачынку моладзі. У клуб з ахвотаю ідуць калгаснікі.

Напярэдадні XXII з'езда КПСС пры клубе была створана агітацыйна-мастацкая брыгада, якая на раённым аглядзе заняла першае месца.

Цяпер калгасны баяніст Васіль Рамановіч павышае свае веды, вучыцца ў Смаргонскай музычнай школе па класу баяна.

Ул. СУРМАЧ.
Смаргонскі раён.

Беларускі Народны універсітэт у Маскве

Лета 1918 г. Савецкая Расія сціснута кольцам контррэвалюцыі. Большая частка Беларусі акупіравана нямецкімі імперыялістамі. Па закліку старшыні Савецкага ўрада Ул. І. Леніна мільёны рабочых і сялян падняліся на абарону заваёў Вялікага Кастрычніка. Але і ў гэты цяжкі час Савецкі ўрад клапаціўся аб развіцці народнай адукацыі, культуры. Усё рабілася дзеля таго, каб узняць культурны ўзровень вызваленых ад царскага прыгнёту працоўных мас. Вялікую культурна-асветную работу сярод эвакуіраванага з Беларусі насельніцтва праводзіў Беларускі Нацыянальны Камісарыят. Ён быў створан па дэкрэту Ул. І. Леніна на правах аддзела пры Наркамнацы РСФСР.

У Цэнтральным дзяржаўным архіве Кастрычніцкай рэвалюцыі БССР знойдзена справа аб арганізацыі і дзейнасці Беларускага Народнага універсітэта ў 1918 г. З справы відаць, што ў памяшканні Маскоўскага педагагічнага інстытута імя П. Г. Шалапуціна (на Дзявочым полі), у ліпені — жніўні 1918 г. працаваў Беларускі універсітэт, арганізаваны Беларускім Нацыянальным Камісарыятам. У ім штодзённа, у вячэрні час чыталіся лекцыі па гісторыі, эканоміцы, геаграфіі Беларусі, па гісторыі сацыялізма і рэвалюцыйнага руху.

Яшчэ задоўга да адкрыцця універсітэта Белнацкам апублікаваў у цэнтральных і губеранскіх газетах аб'явы аб тым, што з 1 ліпеня 1918 г. адкрываецца Беларускі Народны універсітэт. Такія ж аб'явы былі разасланы ўсім эвакуіраваным з Беларусі навучальным установам, а таксама ў губеранскія і павятовыя настаўніцкія саюзы на тэрыторыі Беларусі. Мэтай гэтага універсітэта было павышэнне ведаў настаўніцтва ў сувязі з новымі задачамі

З АРХІЎНЫХ ПАЛІЦ

Савецкай улады ў галіне народнай адукацыі. Праслухоўванне лекцый было бясплатным. Тым, хто не меў дзе жыць, давалі інтэрнат, каштоўную дапамогу і грошы на праезд. Сярод слухачоў універсітэта пераважную большасць складалі настаўнікі ўсіх тыпаў школ Беларусі. Лічба слухачоў, якія запісаліся ва універсітэт, дасягала 109 чалавек. Цікавы той факт, што сярод слухачоў была інтэлігенцыя з акупіраванай часткі Беларусі (Рагачоў, Маладзечна).

Да чытання лекцый ва універсітэце былі прыцягнуты вядомыя спецыялісты з вышэйшых навучальных устаноў Масквы. Сярод іх быў выдатны вучоны акадэмік Д. Н. Анучын, якога высока цаніў Ул. І. Ленін. Акадэмік Анучын нягледзячы на састарэлы ўзрост, прачытаў лекцыю па геаграфіі Беларусі.

14-гадзінную лекцыю па гісторыі народнай адукацыі ў Беларусі прачытаў выдатны рускі гісторык-славіст прафесар А. Н. Ясінскі, па эканоміцы сельскай гаспадаркі лекцыі чытаў вядомы статыстык прафесар А. Ф. Фартунатаў; па гісторыі Беларусі чытаў лекцыі прафесар В. І. Пічэта, па беларускай мове — дацэнт П. А. Растаргуеў. Цікавую лекцыю на тэму «Элемент тэатра ў народнай беларускай паэзіі» прачытаў вядомы рускі этнограф В. Н. Дабравольскі, а агляд беларускай літаратуры зрабіў паэт Цішка Гартны (Д. Ф. Жылуновіч). Акрамя таго, на Усерасійскіх настаўніцкіх курсах слухачы універсітэта праслухалі лекцыі А. В. Луначарскага, В. П. Пацёмкіна і іншых дзеячоў народнай адукацыі.

Беларускі Народны універсітэт у той час адыграў вялікую ролю. Ён даў настаўнікам веды па гісторыі, эканоміцы і народнай адукацыі, якія былі неабходны для карэннай перабудовы школы на новых, па-сапраўднаму народных асновах.

М. КАМІНСКІ.

НОВЫЯ ЭКСПАНАТЫ

Экспазіцыя музея Вялікай Айчыннай вайны няспынна папаўняецца новымі цікавымі і разнастайнымі матэрыяламі аб гераічнай барацьбе беларускага народа супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

У апошні час навуковыя супрацоўнікі музея адшукалі і даследавалі каштоўныя матэрыялы аб дзейнасці камсамольцаў-падпольшчыкаў Аршанскага раёна Віцебскай вобласці.

У жніўні 1941 года па ўказанню Аршанскага РК КП(б) Б. была створана падпольная камсамольская арганізацыя на торфапрадпрыемстве «Асінторф», у якую ўваходзіла 50 чалавек. Камсамольцы выводзілі са строю электраабсталяванне, торфамашыны, распаўсюджвалі газеты і лістоўкі, здабывалі зброю, боепрыпасы, прадукты для партызан, знішчалі стаўленікаў фашыстаў.

У кастрычніку 1943 г. па ўказанню камандавання 16 Смаленскай партызанскай брыгады ўсе камсамольцы-падпольшчыкі пайшлі ў партызаны, дзе гераічна змагаліся супраць акупантаў.

Аб гэтым расказвае новы стэнд экспазіцыі, размешчаны ў залах, прысвечаных партызанскаму руху на Беларусі. Тут можна ўбачыць партрэты кіраўнікоў партызанскіх атрадаў і актыўных удзельнікаў падпольнай камсамольскай арганізацыі торфапрадпрыемства «Асінторф».

Сярод новых экспанатаў музея— Граматы Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР аб прысваенні звання Героя Савецкага Саюза, ордэны і медалі, якімі былі ўзнагароджаны таварышы А. М. Рабцэвіч і Ул. З. Царук — актыўныя ўдзельнікі грамадзянскай вайны, сацыялістычнага будаўніцтва, адны з арганізатараў партызанскага руху і партыйнага падполля ў Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

ЯШЧЭ ТРОХІ АБ МОВЕ

(Заканчэнне. Пачатак на 2-й стар.).

Узводзіць. Звычайна гэтае слова адказвае на пытанне: каго куды ўзводзіць. «Узвёў яго на другі паверх», «узвёў на гару». Мы цяпер пачынаем ужываць яго замест «будаваць» у літаральным перакладзе з рускага «возводить»: «На вуліцы Міру **ўзвялі** мікрараён», «Мы **ўзводзім** цэлыя гарады». Няўжо горш сказаць **«забудавалі** мікрараён», **«будуем** гарады», **«вылажылі»** або **«змуравалі»** сцяну, як гэта гаворыць народ? Чытаюць жа нас якраз людзі, якія гавораць не «ўзводзім», а «будуем», дык навошта нам вучыць іх гаварыць не па-свойму, а кніжна?

Дапамагаць. Варта толькі ўспомніць, як людзі гавораць адзін аднаму з зычлівым пажаданнем: «Памагай бог!» і «Казаў бог, каб і ты памог»,—каб адразу зразумець, што і на гэтае простае слова «памагай» мы налажылі пячаць свае кніжнасці, перарабіўшы яго ў «дапамагай». Кажуць «памочнік», «памагаты», «падмога», «не помач, а немач», «успамога», і нідзе няма гэтай прыстаўкі «да». Іншая рэч, што можа быць і «дапамога» матэрыяльная — «воспомоществование» («Без дапамогі было б цяжка»), і «пры дапамозе»: падтрымка, падмацаванне («Пры дапамозе Савецкай Арміі»). Але ўсё добра ча сваім месцы і на сваім часе.

Захапіліся мы словам **«трапіць»,** падмяніўшы ім усе сінонімы: «собіла», «выпала» «пашчасліціла», «пашанцавала». Скрозь пішам **«з задавальненнем»,** калі можна сказаць **«з прыемнасцю», «з ахвотаю»** («з прыемнасцю прачытаў кніжку», «з ахвотаю папрацаваў»): «я быў задаволены», калі можна сказаць «я быў рады» ці «быў давольны». Прывыклі да **«сапраўды»,** забыўшыся, што існуюць яшчэ словы «папраўдзе», «упраўду», «напраўду», «дапраўды». Пішам: **«Па ўзросту** ён быў ужо не малады», «Ён быў чалавек не маладога **ўзросту»,** забыўшыся, што можна гаварыць і інача: **«Гадамі** ён быў ужо не малады», «Ён быў чалавек не маладога **веку».** Пішам «Тавары народнага **спажывання»,** калі трэба пісаць «народнага **карыстання»** або «народнага **ўжытку»,** бо «потребление» и «употребление» — гэта не тое самае, з бяздумнай лёгкасцю засмечваем мову канцылярызмамі, накшталт таго, што нейкая ўстанова **«вытварае** набор студэнтаў», а арцель **«вытварае** рамонт гадзіннікаў», калі трэба сказаць проста і даступна, што ўстанова **«набірае»** (або **«робіць набор»)** студэнтаў, а арцель **«прымае на рамонт»** (або **«рамантуе»)** гадзіннікі.

Усё гэта я гавару з адным добрым пажаданнем: каб мы больш уважліва ставіліся да таго, **як** пішам. Каб пазбягалі канцылярска-бюракратычнай штучнасці, не пісалі шэрай перакладной калькай, не вымудроўвалі, а гаварылі проста, даступна, па-народнаму свабодна. Каб больш шанавалі народчае слова. Я не хачу, каб мяне зразумелі, што я супрацьстаўляю літаратурную мову народнай і арыентую на спрошчанасць або на стыхійнасць мовы. Ні ў якім разе. Я гавару пра **культуру літаратурнай мовы,** пра тое, што ў ёй **павінна быць народная аснова,** як гэтаму вучылі нас нашы вялікія настаўнікі Пушкін, Талстой, Горкі, Тургенеў, Колас, Чорны, Шолахаў ды ці толькі яны. А мы часта выпрацоўваем у сабе пэўныя шаблоны, застываем на іх, і пасля гэтыя шаблоны ператвараем у норму.

Ніхто не сумняваецца, што, скажам, Максім Лужанін, Янка Брыль або Язэп Семяжон пішуць на літаратурнай мове, але колькі ў ёй народнага багацця, характва, колькі і добрай усмешкі, і гневу, як бруіцца ў ёй гэтая народная свежасць. А, скажам, у Уладзіміра Карпава надзычай вялікі запас народных слоў, куды як багатая лексіка, а натуральнай, свабоднай фразы няма, мова робленая, цяжкая. Ад гэтага трудна Карпаву нарысаваць і характар, і вобраз, і даць атмасферу—усё гэта выходзіць як бы ўмоўна, адчуць душы, хваляваня нельга. Бо фраза, зробленая не па законах мовы, не перадае праўды. А Мікола Лобан наадварот, вельмі траціць на тым, што не можа падняцца над стыхійнасцю мовы. Гэтым ён звужвае дыяпазон сваіх выяўленчых сродкаў. Яму (у рамане «На парозе будучыні», напрыклад) лёгка даецца вобраз селяніна (дый то вузкай тыпізацыі — прыгнечанага, забітага або кулака), а вобраз рабочага або інтэлігента не ўдаецца, бо тут трэба палітра другая. Гэта ўжо прыклад таго, як чядобра ў літаратурнай мове капіраваць народную, быць у яе ў палоне.

Найбольш шкодзяць нам сінтаксічныя парушэнні ад механічнага перанясення законаў адной мовы на другую (пры літаральных перакладах), як скажам, тыя ж «Перад **тварам смерці»** альбо «Механізмы **валодаюць** перавагамі». Лёгка ўпэўніцца, як гэта нядобра, калі ўявіць, што гэтакім жа чынам будзе зроблены пераклад з беларускай мовы на рускую. Скажам, калі «Ужо добра ўднела» ці «Бралася на вечар» перакласці літаральна «Уже хорошо виднело», «Бралось на вечер», дык гэта будзе проста смешна, і такога перакладу ніхто не прапусціў бы ў друк. А мы з такой непісьменнасцю мірымся.

Асабліва дрэнна, калі непісьменна гаворыцца са сцэны тэатраў або па радыё, бо гэта ўжо дыялог, і фальш тут чутна асабліва. Хто, напрыклад, паверыць у праўду вобраза, калі селянін скажа: «Я **не ў стане** сёння пайсці на работу»? Кожны ўбачыць, што гэта не селянін, а падстаўны чалавек, дрэнны артыст, а за ім, канечне, і дрэнны аўтар. А на жаль, са сцэны часта гавораць падобнай мовай. Барыс Уладамірскі, напрыклад, нават самага простага слова «хлушу́» не хоча сказаць правільна, гаворыць «хлу́шу». За ім паўтарае і радыё. Летась, 24 снежня, герой радыёпастаноўкі гаварыў: «Я пішу для Сашы, а ёй я ніколі не хлу́сіў». Якая ж тут культура мовы? Трэба толькі дзівіцца, як можа рэжысёр выпускаць на сцэну акцёра, які не ўмее зрабіць націску на слове.

Праўда мовы — гэта і праўда вобраза, і праўда душы, і праўда атмасферы. І нам, пісьменнікам і журналістам, нельга не мець гэтага на першай сваёй увазе. У мове нават маленькае парушэнне можа пачапаць нашу веру ў праўду. Мы, напрыклад, прымушаем селяніна (у нашых творах) гаварыць: «Якая табе справа» або «Не твая справа», а селянін свае мовы тут не пазнае, бо ён гаворыць «Што табе да таго», «Які табе клопат», «Не твой клопат» або нават «Не тваё дзела». І гэта натуральна, бо «справа» ў такім кантэксце ніколі народам не ўжывалася, а «дзела» бытуе вельмі шырока. Мне здаецца, што мы дарэмна баімся некаторых слоў, лічачы іх рускімі, як «свабодны», «давольны», «прамы», «пастаянны», «апаска». Якое б ні было іх паходжанне, але яны лёгка становяцца ў моўны рад, прыжываюцца сэмі, бо не супярэчаць законам мовы і яе сінтаксічным формам. А вось такія формы, як «свецячыяся» не хочуць прыжывацца, бо ідуць уразрэз прыродзе мовы, жывая гаворка імі карыстацца не можа.

Я падзяліўся толькі некаторымі думкамі і меркаваннямі. Можа, яны не зусім удалыя, часамі нават спрэчныя, але ж па такіх спрэчных пытаннях і варта часцей гаварыць. Гэта памагло б нам разабрацца ў нашых сумнях або ўпэўніцца ў ісціне. Гаворка такая магла б ісці не толькі аб мове, а наогул аб культуры творчасці. Шмат хто з нас, калі не кожны, любіць чытаць з алоўкам у руках, падкрэслівае тое, што падабаецца, або тое, з чым ён не згодзен. Абмен такімі заўвагамі памог бы выпрацоўваць эстэтычныя густы, фарміраваць мастацкае мысленне, прывучаў бы кожнага з нас да творчай дысцыпліны і патрабавальнасці да самога сябе. Нам, работнікам слова, пры індывідуальнай асаблівасці нашай работы, абмен вопытам асабліва патрэбен.

Куток такога абмену думкамі ў газеце можна было б назваць «Клуб добрых пажаданняў».

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. І. БУТАКОЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, В. Ул. ІВАШЫН, А. Н. МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), П. Ф. ПРЫХОДЗЬКА, Р. К. САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), М. Г. ТКАЧОЎ, І. З. ШАРАХОЎСКІ, І. Б. ШАЦІЛА, Р. Р. ШЫРМА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск

АДРАС РЭДАКЦЫІ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва— 3-24-62, аддзела культуры—3-20-54, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу.

АТ 00019

Друкарня выдавецтва «Звязда».